

תּוֹשַׁח קִסְלֵב תּוֹשַׁח
CHEŠVAN
KISLEV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Brněnský rabín Moše Chajim Koller s dcerami. K článku na str. 8. Foto Karel Cudlín.

SHROMÁŽDĚNÍ ČLENŮ ŽOP

V neděli **5. listopadu** se koná řádné shromáždění členů Židovské obce v Praze, svolané reprezentací ŽOP. Začíná v 10.00 ve velkém sále Městské knihovny (Mariánské náměstí Praha 1). Program: 1) Zpráva o činnosti za minulé období a zpráva revizní komise; 2) zpráva o postupu prací při výstavbě Domova seniorů Hagibor; 3) informace o práci na novelizaci stanov. Po každém bodě se předpokládá diskuse.

Zveme všechny členy, kteří mají zájem o dění v ŽOP. Občerstvení bude zajištěno.

Fr. Bányai, předseda ŽOP

NA PAMĚŤ PATRIE

V neděli **19. listopadu** od 11 hodin pořádá Židovská obec na Novém židovském hřbitově v Izraelské ulici setkání – vzpomínku na příslušníky československé vojenské skupiny Patria. Přijďte s námi uctít památku členů této skupiny – těch, kteří padli v bojích, kteří zahynuli při katastrofě lodi Patria (25. 11. 1940), a těch, jimž se podařilo přežít. V organizačních záležitostech volejte laskavě sekretariát ŽOP, tel. č. 224 800 812.

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NA VEDOUcíHO HAGIBORU

Předseda Židovské obce v Praze vypisuje výběrové řízení na pozici vedoucího střediska Domova sociální péče Hagibor (VS DSPH).

Požadavky ŽOP: vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání; praxe v řídicí funkci nejméně 5 let; bezúhonnost – výpis z trestního rejstříku; lustrační osvědčení; čestné prohlášení dle příslušného ustanovení zákona č. 256/92 Sb.; znalost anglického jazyka slovem i písmem; reference; motivační dopis; znalost historie holocaustu, historie Židů a vztah k židovství; znalost ovládání PC (zkušenost s prací s MS Office – Word, Excel, Power Point); dobrý vztah a komunikace se seniory.

Nabízíme: perspektivní zaměstnání na hlavní pracovní poměr; možnost seberealizace; ohodnocení odpovídající náročnosti pozice. Místo výkonu práce v Praze.

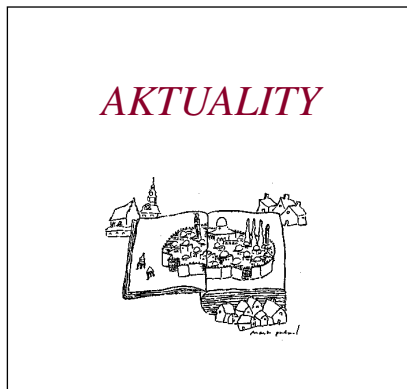
Příhlašku do konkurzního řízení předejte laskavě do **20. listopadu 2006** do sekretariátu ŽOP. Za úhradu 500 Kč zde obdržíte podkladové materiály.

Židovská obec v Praze, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, tel.: 224 800 812

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NA ŘEDITELE MATANY

Představenstvo a. s. Matana, společnosti spravující nemovitý majetek a památky, vypisuje výběrové řízení na pozici ředitele a. s. Matana.

Požadujeme: vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání; znalost realitního trhu

v Praze; zkušenosti s péčí o památky; znalost anglického jazyka; praxe v řídicí funkci nejméně 5 let; výpis z trestního rejstříku; lustrační osvědčení; čestné prohlášení dle příslušného ustanovení zákona č. 256/92 Sb.; reference.

Nabízíme: perspektivní zaměstnání na hlavní pracovní poměr; možnost seberealizace; ohodnocení odpovídající náročnosti pozice; místo výkonu práce v Praze.

(V případě zájmu o účast ve výběrovém řízení zašlete do **20. listopadu 2006** Váš profesní životopis a motivační dopis na matana@matana.cz.

Zasláním životopisu společnosti Matana souhlasíte se zpracováním Vašich osobních údajů v něm uvedených. Vaše osobní údaje budou použity pouze pro účely tohoto výběrového řízení. Zároveň potvrzujete, že všechny informace, které jste ve Vašem životopise uvedli, jsou pravdivé.)

KONFERENCE ŽIDÉ V BOJI A ODBOJI

Konference *Židé v boji a odboji* se konala ve dnech 17. – 18. října 2006 v zasedacím sále Historického ústavu Akademie věd ČR v Praze pod záštitou předsedy Akademie věd prof. RNDr. Václava Pačese, DrSc.. Měla za úkol prokázat, že českoslovenští Židé se nepoddali osudu pronásledované komunity a přes stupňovanou perzekuci se zapojili jak do řad československého domácího, tak i zahraničního odboje, a poskytnout tak jednoznačné důkazy o nespornosti teorií o apatičnosti a smíření se Židů s osudem v podobě „konečného řešení“. Tisíce z nich bojovaly v československé zahraniční armádě jak na Východě, tak i na Západě a na Středním východě, zúčastnily se i odboje v nacistických koncentračních, ale např. i v slovenských pracovních táborech. Tomuto cíli odpovídalo i rozčlenění konference do jednotlivých tematických celků, v nichž vystoupili jak čeští, tak i slovenští historikové a také pamětníci druhé světové války. Konference byla dalším kamínkem do doposud jen velmi me-

zerovitě zpracované mozaiky československého odboje za druhé světové války.

PhDr. Jan Němeček

WIZO V LISTOPADU

Naše listopadová schůze se uskuteční dne 22. 11. v 15 hodin v restauraci Šalom. Výbor se sejde dne 15. 11. v Jáchymově ulici.

Výbor WIZO

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ PRO ROK 2007

Vážení čtenáři, děkujeme za Váš zájem o časopis a doufáme, že potrvá i v roce 2007. Předplatné Roš chodeš lze uhradit bankovním převodem na tyto účty Federace židovských obcí v ČR. **Prosíme, nepoužívejte šeky**, pokud nemůžete použít bankovní spojení, zašlete příslušnou částku v bankovkách doporučeným dopisem.

Pro úhradu v USD (roční předplatné **zámoří – 40 USD**) je číslo účtu: **6044000018/0400** (IBAN: CZ24 0400 0000 0060 4400 0018; BIC - SWIFT: ZIBACZPP) u Živnostenské banky.

Pro úhradu v euro (roční předplatné **Evropa – 25 euro**) je číslo účtu: **030031-1936511339/800** (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny a.s.

Pro úhradu v Kč (roční předplatné **ČR – 300 Kč**) je číslo účtu: **030031-1936511339/0800** u České spořitelny a.s. **Variabilní symbol: 1122006; údaj příkazce: jméno předplatitele.**

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.

Pokud budete platit **osobně** v Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1), tak **v pokladně Federace židovských obcí v ČR** u paní Slezákové, Kodytkové nebo Reichenthalové. *red.*

Z OBSAHU:

- 65. výročí masakru v Babím Jaru 3**
- Sidry na tento měsíc 4–5**
- Řikal jsem jim to od plíc**
- Rozhovor s Ing. J. Kolbenem 6–7**
- Mikve v Brně 8–9**
- Babí léto u Bodamského jezera 9**
- Moderní výchova stará dva tisíce let**
(O výstavě v muzeu J. A. K.) **10–11**
- M. Weller: Sága o Blajšicovi 12–13**
- Vzpomínka na Lvov 14**
- Václav Havel jako přítel Izraele 15**
- Tereziánské studie po desáté 16**
- Bestiím navzdory 17**
- Z českých médií: Senzační objev**
v Plzni a jiné události 18
- Izrael: Kacav končí s ostudou 19**
- Kalendárium 20**
- Kultura, zprávy, informace 21–24**

Už deset dní poté, co nacisté dobyli Kyjev, 29. září 1941, se v značně poničeném městě objevily plakáty s touto vyhláškou v němčině, ruštině a ukrajinštině:

Všichni Židé města Kyjeva a jeho okolí jsou povinni dostavit se v pondělí dne 29. září 1941 v 8 hodin ráno na roh Melnikov a Doktěrivské ulice (u hřbitovů). Vezmou si s sebou své dokumenty, peníze a cennosti, dále teplé oblečení, spodní prádlo atd. Kdo z Židů neuposlechne tohoto rozkazu a bude přistižen na jiném místě, bude zastřelen. Kdo z občanů vnikne do prázdných židovských bytů s úmyslem krást, bude zastřelen.

Židovská komunita ukrajinské metropole čítala tehdy na 150 tisíc lidí, mnozí stihli uprchnout, mnozí vstoupili do Rudé armády. Většina z těch, co zůstali, si však myslela, že je to začátek jejich deportace. Nikdo netušil, že německé velení rozhodlo již o několik dnů dříve o jejich fyzické likvidaci.

JAK ZABÍJET VE VELKÉM

Již v počátcích nacistického východního tažení postupovaly za wehrmachtem operační skupiny, tzv. *Einsatzgruppen*. Ty měly za úkol „očistit dobytá území od nepřátel“ – komunistů, partyzánů, ale především Židů. Tyto jednotky s pomocí SS a místní ukrajinské kolaborantské policie prováděly systematické popravy zajatců v mnoha městech a vesnicích za frontovou linií. Nikdy se však zatím nesetkaly s takto početnou židovskou komunitou. Ke kyjevské operaci byl proto vydán rozkaz, podle kterého bylo přiděleno k likvidaci Židů 100 000 nábojů, podle odhadů na každou osobu dva. Masové vraždy proběhly během dvou dnů, 29. a 30. září 1941. Lidé byli po skupinkách naháněni do předem vykopaných příkopů a na místě střeleni. Situační zpráva, odeslaná druhého dne do Berlína, vyčíslila počet zastřelených na 33 771. Oním místem na rohu dvou kyjevských ulic a poblíže hřbitovů, pravoslavného a židovského, byl Babij Jar. Dne 30. září 1941 – podle svědků krásný slunečný den babího léta – byl Jom kipur.

Masakr v Babím Jaru je skutečným předělem v historii 2. světové války, ale hlavně v historii šoa. Bylo to poprvé, kdy německé jednotky provedly takto hrůznou masovou vraždu a v takovémhle rozsahu. Byl to i určitý test. Mimo jiné bylo třeba ověřit, zda se dá taková akce utajit. Nad celým územím neustále po dva dny kroužilo letadlo, aby hluk motorů přehlušil střelbu. Většina obyvatel Kyjeva si zpočátku myslela, že Židé byli deportováni.

Na veřejnost mnoho informací neproniklo, svět navíc dále sledoval s obavami německý postup k Moskvě. To zřejmě povzbudilo nacistické velení v dalších plánech systematického vyvražďování Židů na dobytých územích.

S jednou věcí však nacisté nepočítali – někteří otrlí mužové z operačních skupin a Waffen SS začali mít problémy. Zachovalo se několik dopisů, ve kterých si stěžují – ano, byli zvyklí zabíjet, střilet nepřátele. Na frontě to jinak nešlo. Ano, někteří byli členy popravčích čet, které likvidova-

navštívil tehdy respektovaný sovětský básník Jevgenij Jevtušenko. Až zde se dozvěděl, co se tu za války odehrálo. Jevtušenko byl v té době mluvčím Komsomolu, mohl si ledacos dovolit. Možná, že právě tady začala jeho proměna v básníka disentu.

*Na Babij Jar se pomník nevešel.
Ni hrubý kámen co náhrobek,
bohužel.
Dnes jsem stár léty,
jak židovský lid,*

*jsem jeden z nich,
jsem Žid.
Hle, plazím se v egyptských zdech,
umírám na kříži,
mám jizvy po hřebech.
Jsem snad Dreyfus.
A Filištín je práskáč i soudce pán,*

*jsem vězněm, obklíčen ze všech stran,
štván,
hanoben,
poplíván.
V načechráně krajce z Bruselu líbezné dámy,
mi kničic uštěďují slunečným rány.
A to jsem malý kluk z Bialystoku.
Krev teče, zaplavuje zem,
šenk hučí, vře klokotem,
čpí vodkou a cibulí.
Bota mne skopne, jsem bezmocný,
zbytečně oroduji u těchhle pogromových spratků.
Řvou Bijte Židy, zachráníte Rus.
Jakýsi trhovec bije mou matku.
Ach můj ruský lide!*

Báseň si okamžitě získala světový vzhlas a v Sovětském svazu otevřela diskusi, jak se postavit k připomínce míst, spojených s tragédií druhé světové války. O rok později, v roce 1962, složil na základě této básně svou světoznámou *13. symfonii* Dmitrij Šostakovič. Avšak ani tehdy nešlo vše tak jednoduše. Zdálo se, že symfonie nebude nikdy uvedena. K jejímu zákazu existovaly nejméně dva důvody – Jevtušenko se v té době již odklonil od oficiální stranické linie a jeho dílo bylo podrobeno tvrdé cenzuře. A pak se ozvaly hlasy, které kritizovaly, že v básni o Babím Jaru – a tím ani v Šostakovičově *13. symfonii* – není ani zmínka o utrpení ukrajinského a sovětského lidu. Premiéra se však nakonec přece jen konala, i když za jiného obzazení a pod vedením jiného dirigenta. A byla nesmírně úspěšná, umělecky i politicky, přestože za zavřenými dveřmi politbyra se dále diskutovalo.

(pokračování na straně 16)

BABIJ JAR

*Před 65 lety došlo k největší masové vraždě
v nám známé historii*

ly partyzány, vojáky. Ale to byli také nepřátelé Říše. Jenomže teď? Musí střilet starce, ženy a děti. A to není nic příjemného. I když jsou to jen Židé. Z několika míst se ozvala kritika poněkud jiného rážení – je neekonomické plýtvat municí za situace, kdy je jí zapotřebí na frontě. Nacistické velení se proto začalo zabývat otázkou, zda lze provádět masovou likvidaci jiným způsobem, anonymně, ekonomicky, efektivně – cestou vedoucí k plynovému komorám.

Okupace Kyjeva trvala více než sto týdnů. Za tu dobu se stal Babij Jar místem mnoha dalších masových vražd – Židů (bylo jich tu zastřeleno ještě dalších asi 60 000), Romů, ale i Ukrajinců a Rusů, válečných zajatců, partyzánů. Odhaduje se, že tu zahynulo na dvě stě tisíc lidí.

ZAPOMNĚNÍ

Po válce místo nesmírné lidské tragédie upadlo v zapomnění. Stalinově antisemitické politice 50. let se jeho připomínka příliš nehodila. Oficiální sovětská historiografie se navíc zaměřovala převážně na líčení vítězství ve Velké vlastenecké válce, ve které padlo 25 milionů lidí. Zdůrazňovat tragédii jen jednoho etnika bylo zkrátka více než nemístné. Několik pokusů vybudovat zde památník proto selhalo. Na konci 50. let tu dokonce vznikla přehrada. Hráz však nevydržela nápor jarních dešťů roku 1961, bahno zaplavilo severní část Kyjeva a způsobilo rozsáhlé škody, několik lidí zahynulo. Přehrada již proto nebyla obnovena. Vznikl zde městský park. Místa masových hrobů se většinou nenašla.

Záplavy paradoxně přispěly k tomu, že se o Babím Jaru začalo mluvit. Místo

CHAJE SARA (1M 23,1 – 25,18)

Je velmi zvláštní, že první kus půdy, který jsme v Zemi izraelské zakoupili a jehož koupě je do podrobnosti popsána v naší sidře, byl hrob pro pramáti Sáru. Je to jeskyně Machpela v Hebronu. Proč ale začínat věčnou budoucnost v Zemi izraelské právě zakoupením hrobu?

Ještě zvláštnější je, že od tohoto nákupu odvozují Moudří Talmudu základní pravidla zásadního požehnání (kidušin). Traktát Kidušin začíná hermeneuticky odvozenou zásadou, že pár se legálně zasnoubí tehdy, když ženich daruje nevěstě prsten (doslova kousek stříbra). Tento zákon je odvozen od Abrahamova nákupu půdy (pro hrob): „Je psáno zde (5M 24,11) ‚když si vezme muž ženu‘, a je psáno tam (1M 23,13) ‚Dávám peníze za pole, přijmi (je) ode mne, abych pochoval tam svou zesnulou‘, obojí bylo získáno za předání peněz.“ (B. T. Kidušin 2a)

Poselství Talmudu chápou tak, že židovský manželský pár musí vědět, že se nezrodil ve vakuu, že jejich životy v sobě obsahují Eden i Sinaj a budoucnost zahrnuje očekávání vykoupení. Svatba je sice především počátkem nové budoucnosti, ale budoucnosti zakořeněné v minulosti, ve věrnosti tradici předků.

Samo hebrejské slovo *kever* znamená hrob i lůno, oddílů Tóry, které zaznamenávají smrt Sáry a Jákoeba se nazývají Chaje Sara (Život Sáry) a Vajechi (a on žil) a jméno Rebeka obsahuje v hebrejštině taktáž písmena RVKH jako slovo *ha-kever*, hrob-lůno (HKVR). První polovina naší Tóry se zabývá smrtí Sáry a druhá Izákovým sňatkem s Rebekou. Rebeka jako by byla pokračováním Sáry a pokračuje i v jejích zvycích (1M 24,67), přípravě chaly a rozsvěcení šabatových svící. Dokud jsou naše učení a tradice předávány z minulosti do budoucna, životy trvají i za hrob; suché kosti ožívají a hrob se stává lůnem.

TOLDOT 1M 25,19 – 28,9

Sourozenecké nepřátelství mezi Ezauem a Jákobem, Římem a Izraelem, Nežidem a Židem se během historie neustále opakuje a trvá dodnes. Sidra Toldot zaznamenává zrození a časné dětství dvojčat narozených Izákovi a Rebece – ukazují kořeny jejich na smrt vedeného soupeření, jež způsobilo bolest nejen jim, ale i jejich potomkům. Bylo možné tomu zabránit?

Rav Samson Raphael Hirsch se ve svém komentáři zabývá zdánlivě bezvýznamným veršem: „Chlapci rostli. Ésav stal se mužem známým lovu, mužem (potulujícím se po) poli, Jákoeb však mužem prostým,

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall, Abraham oplakává Sáru, kvaš, 1931.

bydlícím ve stanech.“ Vyvozuje z něj velmi závažné důsledky.

Abychom však plně pochopili jeho slova, povšimněme si nejprve důležitého midraše k sidře Chaje Sara. Tóra se podrobně zabývá Abrahamovými instrukcemi, když Eliezera žádá, aby pro Izáka našel vhodnou manželku. Nejprve čteme Abrahamovy příkazy a pak opakování Eliezera, který vše vypráví otci a bratrovi Rebeky. Celkem to je 67 veršů (1M 24,1-67)!

Domnívám se, že pro množství detailů je v tomto biblickém vyprávění několik důležitých důvodů. První je ten, že nejlépe se naučíme tím, co lidé říkají, ale tím, co dělají; zákony, které jsme dostali od Hospodina na výšinách, na nás v konečném důsledku mají menší vliv než skutky (hodnoty vyjádřené činy), které jsme vídali u svých rodičů a prarodičů. A druhý je neméně významný: totiž zdůraznění nesmírné váhy, již je nutné věnovat volbě manželky.

Abraham si tuto velkou pravdu plně uvědomuje poté, co umírá Sára. Abrahamovo poslání začíná, když je mu 75, tehdy k němu mluví Bůh a posílá ho do Izraele, a trvá 62 let, do spoutání Izáka,

což je poslední konverzace mezi prvním praotcem a Všemohoucím, již Bible zaznamenává. To jsou léta Abrahamových životních skutků a jsou to také léta, kdy žil po boku Sáry. Po její smrti pak žije ještě 38 let. Z tohoto období však už nemáme zprávu o žádných zvláštních činech či hovorech s Bohem. Je zřejmé, že rozhodujícím faktorem pro Abrahamův předchozí život a utváření izraelského národa byla právě Sára. Kritéria pro volbu správné manželky – jak vidíme z detailů Abrahamových instrukcí – jsou tato: pohostinnost a laskavost zahrnující i cizince (třeba to byl pouhý služebník) i zvířata. Tuto laskavost navíc prokazovala žena výjimečné síly a nezávislosti, pastýřka mezi pastýři.

Další důvod pro zdlouhavost expozice je ukázat, že Eliezer je víc než jen sluha vykonávající příkazy po způsobu robota. Eliezer je velmi důvtipný, inteligentní a citlivý tvor a všechny tyto vlastnosti projeví při uskutečňování svého úkolu. Tóra a midraše ovšem kritizují, když důležitými úkoly pověřujeme posly. Jednotlivec, především rodič-učitel, by měl určitě práce vykonávat sám a tím předávat znalost příkladem. Když Tóra popisuje Abrahamovu pohostinnost k cizincům, dozvídáme se, že praotec nejenže odešel od Boží přítomnosti, aby se postaral o pocestné, ale že sám „běžel ke skotu“, aby vybral správný kus. Za to, že pověřil službou někoho jiného („nechtě se přinese trochu vody, a umyjte nohy své“, 1M 18,4), mu Moudří vyčinili: „Spoléhal na prostředníka, a tak Svatý, budiž požehnan, odplatil jeho potomky prostředníkem.“ Tím naráželi na fakt, že Hospodin neposkytl Izraelitům v poušti vodu sám, jako když jim dával manu, ale požádal Mojžíše, aby získal vodu ze skály. Mojžíš pak do skály udeřil, místo aby k ní mluvil, a jeho i Izrael potkalo neštěstí.

A teď se vraťme ke komentáři rava Samsona R. Hirsche. „Chlapci rostli.“ Zdá se, že jim bylo dovoleno vyrůstat bez jakéhokoli dohledu nebo rodičovské výchovy. „Nikdo nevěnoval pozornost očividným rozdílům mezi jejich povahami; oběma se dostalo naprosto stejného vzdělání; velký zákon vzdělání – vychovávej každé dítě podle jeho vlastní cesty – byl zanedbán.“ (Hirsch, Biblické komentáře ke Genesis)

Rodiče by při výchově dětí neměli spoléhat jen na prostředníky. Musíme je učit sami a aktivně: vést je příkladem, a nikoli jen verbálními ponaučeními.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina
vybrala a přeložila am.)

ZÁKLADNÍ POJMY A HODNOTY

Tento rok budeme v našem sloupku zkoumat nejvýznamnější židovské pojmy a hodnoty. Pokusíme se vysvětlit a pochopit jejich smysl, a především jejich platnost pro nás a pro náš život v moderním světě. Otevřít myšlení a probudit zvědavost a touhu pokračovat v jejich osvětlování.

LIMUD – STUDIUM

Přestože hodnotou samo o sobě není jakékoli studium, je zmínka o přístupu k němu vhodným úvodem k pochopení judaismu celkově i dalších jednotlivých hodnot a pojmů. V základech judaismu stojí úkol studovat; toto studium se ale nijak nepodobá formálnímu studiu, tak jak ho známe z běžného života. Postačí, když řekneme, že je „nekonečné“, že má možná začátek, ale zcela jistě ne konec. Existuje hebrejský výraz *kol jemecha be-amod ve-hachzer*, který v souvislosti se studiem znamená, že člověk je po celý svůj život povinen do svého studia zahrnovat i opakování věcí, o kterých si myslí, že už je umí, což jej přivádí k zjištění, že i v tom, co se už jednou učil a měl dojem, že to umí a zná, odhalí při opakování nové významy schopné prohloubit, nebo dokonce změnit předchozí chápání. Ústřední micvou Tóry je micva jejího studia (kterou se budeme hlouběji zabývat, až se dostaneme k Tóře), která v židovské tradici zaujímá velice významné místo nejen ve vztahu mezi rodiči a dětmi, v povinnosti rodičů děti vyučovat, ale i v povinnosti každého člověka, který toho je schopen, přispět svým dílem a učít ostatní. Cílem tohoto studia není doklad o ukončení studia, dokonce ani zvýšená duševní úroveň – povinnost studovat je tu pro samo studium, bez dalších vnějších cílů. Pěkným příkladem je pojem *chacham*, tj. moudrý nebo chytrý člověk. Zatímco v běžné komunikaci může být za *chachama* považován ten, kdo nabytí určité množství vědění v různých oblastech (a je třeba doktorem, nebo dokonce profesorem), mišna v traktátu Avot tento pojem vymezuje zcela odlišným způsobem: „Kdo je *chacham*? Ten, kdo se učí od každého člověka.“ *Chacham* tak není ten, kdo „ví“, ale kdo se „učí“, a to od každého, od koho se něco naučit může a kdo jej naučí něco, co obnoví jeho chápání. Je zakázáno ponořit se do neměnných koncepcí a předem daných myšlenkových forem – je nutno, aby chom se stále obnovovali a dodávali život znalostem i vztahům k novým myšlenkám. Ani prosté vědění nemá být čistě technické a suché, nýbrž má mít živý smysl a význam pro naše životy.

RAV MENACHEM KALCHHEIM

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – listopad 2006

Staronová synagoga

3. 11. pátek	začátek šabatu	16.18 hodin
4. 11. sobota	LECH LECHA 1M 12,1-17,27 hf: Iz 40,27-41,16 mincha	16.00 hodin
	konec šabatu	17.25 hodin
10. 11. pátek	začátek šabatu	16.07 hodin
11. 11. sobota	VAJERA 1M 18,1-22,24 hf: 2Kr 4,1-37 mincha	15.45 hodin
	konec šabatu	17.15 hodin
17. 11. pátek	začátek šabatu	15.58 hodin
18. 11. sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1-25,18 hf: 1Kr 1,1-31 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	17.07 hodin
21. 11. úterý	1. den Roš chodeš kislev	
22. 11. středa	2. den Roš chodeš kislev	
24. 11. pátek	začátek šabatu	15.50 hodin
25. 11. sobota	TOLDOT 1M 25,19-28,9 hf: Mal 1,1-2,7 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	17.01 hodin
1. 12. pátek	začátek šabatu	15.42 hodin
2. 12. sobota	VAJECE 1M 28,10-32,3 hf: Oz 12,13-14,10 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	16.57 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.00 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin,
maariv (večerní modlitba) v 19.30 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

4. 11. sobota	LECH LECHA	9.00 hodin
11. 11. sobota	VAJERA	9.00 hodin
18. 11. sobota	CHAJEJ SARA	9.00 hodin
25. 11. sobota	TOLDOT	9.00 hodin
2. 12. sobota	VAJECE	9.00 hodin

Páteční večerní bohoslužby se nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

Každý pátek kabalat šabat v 18.00 hodin.

Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

*Pokud je na programu i přednáška,
následuje vždy po skončení bohoslužby, od 19 hodin.*

ŘÍKAL JSEM JIM TO OD PLIC

Rozhovor s ing. Jindřichem Kolbenem

Foto Karel Cudlín 2006.

Inženýr **JINDŘICH KOLBEN** se narodil v říjnu 1926, tedy před 80 lety. Je vnukem vynálezce a továrníka dr. Emila Kolbena, zakladatele ČKD a objevitele střídavého proudu. S dědečkem byl deportován do Terezína, po útěku z pracovního tábora v lednu 1945 se mu podařilo dostat se na Slovensko a vstoupit do Svobodovy armády. Po válce absolvoval ČVUT, pracoval jako odborník na letecké motory v podnicích Motorlet a Avia. Roku 1968 emigroval do Vídně, poté do Německa, do Mnichova. V říjnu mu vysočanská radnice udělila čestné občanství Prahy 9 a pražská Galerie Roberta Guttmanna připravuje výstavu obrazů jeho otce Hanuše. Za pomoc při natáčení rozhovoru děkuje redakce manželce Ing. Kolbena, paní Andréě Kolbenové.

Pane inženýre, jaké vzpomínky máte na dědečka?

Pamatuji se, že k nám občas nečekaně zašel domů, na Masarykovo nábřeží, do rohového domu naproti Novotného lávce, a z kapsičky vytáhl stříbrnou dvacetikorunu. Dal ji nám, dětem, tedy sestře, mně a o čtyři roky staršímu bráchrvi Hanušovi-Wernerovi. Pamatuji se na dědečkova auta. Pragovka měla omezené série luxusních vozů, byla to zvlášť vybavená auta s elektrickým řazením rychlostí a dědeček si také hodně potrpěl na stahovací střechy.

V létě jsme jezdili do Solnohradska, tam s námi býval. V mládí prý hodně sporto-

val, ale k stáru už ne, nebo mu to babička, která byla naprosto nespportovní, nedovolila. Sportovala teta Greta, už tehdy jezdila na vodních lyžích a hrála golf. Z dětství si také vzpomínám, jak otec choďoval do německého klubu Schlarafie, což byl takový zámek ve Štěpánské, kde se konaly slovní duely. Jednou táta nastoupil v duelu proti svému švagrovi, který byl chemik a jmenoval se Ritter Winternitz, a udělal na něj takovou nelichotivou přesmyčku: „Ritter Eprouvette, im Winter nichts, im Sommer nichts.“

Prožívali jste v dětství nějak své židovství?

Ale vůbec ne. Můj otec byl bez víry, když jsem se narodil – já jsem byl pokřtěný. Chodil jsem do obecné evangelické školy v Jirchářích, naproti škole byl kostel a všechny svátky jsem tam oslavoval. Dědeček vystoupil z židovské víry roku 1921, myslím, že když pobyl ve světě, v Americe, cítil se náboženstvím omezován.

Váš dědeček žil letech 1888–92 v USA, úspěšně spolupracoval s Edisonem. Slyšela jsem dohad, snad váš, že za tím, že se vrátil z Ameriky, stála babička Malvína, které údajně vadila Edisonova spolupráce s Henrym Fordem.

Takhle jsem to já nikdy neřekl. Řekl jsem jen, že Ford Edisona podporoval, a je známo, že Ford byl velký antisemita. Dědeček o svém židovství nikdy nemluvil, ale mohl se domnívat, že kdyby se to vědělo, možná by zpočátku nebyl přijat tak, jak byl. Myslím si, že proto se také ani nesnažil vystěhovat se do USA.

Co pro vás znamenal Mnichov, období druhé republiky, okupace?

Bylo to, jako když sedíte na vulkánu. Žádné příznaky ani zákazy jsme ale neposlouchali, chodili jsme bez hvězdy, a já se dokonce až do 17. listopadu 1941 učil v německé škole, kde o mém židovství nevěděli. Toho dne si mě zavolal ředitel a řekl, že musím vrátit všechna neprávem nabytá vysvědčení, což znamenalo vysvědčení od roku 1940. Můj třídní tehdy předstoupil před třídu a řekl, že proti mně nic nemá. A zažil jsem tam víc sympatií k Židům: od zavedení norimberských zákonů musely židovské děti sedět v poslední lavici. Jeden německý spolužák si k nim sedl, aby ukázal, že s tím nesouhlasí. Když mě vyhodili, odjel jsem na kole domů, tam mi otec vysvědčení opsál, já si je nechal potvrdit u soudu,

a pak jsem je teprve odevzdal. Pomohlo mi to po válce, když jsem chtěl dělat maturitu.

Jak jste se pak učil?

Tatínek mi zajistil soukromé hodiny u profesora Rappa. On byl ze smíšeného manželství, tak ho nedeportovali hned. Byl to prvotřídní profesor chemie, fyziky, matematiky, to všechno mě učil. Nádherně a čitelně psal. Dvě dopoledne v týdnu jsem se u něj učil.

Měli jste někdy problémy s okolím, třeba se sousedy?

Nikdy. Vedle nás bydlela rodina Vosátkova, mívali na Národní třídě obchůdek s vynikajícím pečivem a v domě také bydlela jedna zpěvačka, z jejího bytu se pořád línuly lehké zpěvy. To já miluju. Brácha měl rád klasiku, měli jsme společný gramofon a vždycky po jedné jeho desce vážné hudby jsem si já dal jednu operetu. Tím jsem mu kazil zážitek.

Váš dědeček odmítl po Mnichově odjet. Proč?

On si představoval, že se mu nic nestane. Traduje se, že na rady, aby emigroval, odpovídal: „Mně, Kolbenovi, nesmí a nemůže nikdo ničeho zlého učiniti.“ Náš rodinný advokát zjistil, že čtyřicet pražských prominentů bude chráněno před perzekucí. Prý to chtěl prosadit Hácha pro lidi, kteří se nějak zasloužili o průmysl, o vlast. Zřejmě se to nepodařilo. Německý starosta Prahy pak prohlásil, že si nemůžou dovolit, aby své nepřátele nechali na svobodě. Myslím, že si naší rodiny nevšimli, dokud Amerika nebyla ve válce. Tedy nevšimli: hned po okupaci se dědeček musel zříct postavení ve správní radě ČKD a veškerých dalších funkcí, musel prodat pražskou prodejnu na káble i elektroizolační společnost. V obou továrnách mohl zůstat alespoň můj otec. Roku 1940 zemřela babička, dědeček zůstal sám. Otec si pohrával s myšlenkou, že utečeme tak, že přeplaveme Bodamské jezero, on byl dlouhoplavec, ale pak jsme to zavrhl, protože kdyby Němci zjistili, že jsme utekli, dědeček by měl určitě nepříjemnosti. Bratra zatkl na jaře roku 1942. Pak jsme už jen s tátou, dědečkem a tetou Lilly čekali, co horšího nás ještě potká.

A to byla deportace do Terezína.

Ano, přišli pro nás 6. června 1943, jednadesátiletého dědečka vynesli esesáci na nosítkách. Převlékli se za ošetřovatele, aby nebudili pozornost. Než nastoupil do transportního vlaku do Terezína, vzali mu ještě jeho malý černý kufřík, ve kterém měl balík akcií ČKD.

Vy jste se vlastně poprvé setkal se svým židovstvím až v Terezíně. Jak jste je vnímal?

Já jednal vždycky podle sympatií. Když jsem se jednou v Terezíně ocitl, našel jsem si tam kamarády, hodně mezi českými Židy. Česky jsem uměl, i když doma a ve škole jsme mluvili německy. Ale v první obecné škole jsem také měl židovského kamaráda. Jinak jsem ale samozřejmě moc šťastný nebyl, bral jsem to jako klatbu, kterou na nás uvalil Hitler.

Zacházeli s dědečkem v Terezíně lépe než s ostatními?

Snad ano. Myslím, že měl i svou místnost. On sice vnímal, ale už vůbec nemluvil, mám pocit, že měl zlomené srdce. Zemřel za necelý měsíc po příjezdu do Terezína.

Mě s tátou pak v prosinci 1943 poslali do Osvětimi. Zůstal jsem tam do léta 1944, pak mě naštěstí deportovali do továrny v Blechhammeru. Táta v Osvětimi zůstal, už jsem ho nikdy neviděl. V Blechhammeru jsme dělali na údržbě kolejnic, po náletech jsme je dávali do pořádku. Nejhorší byla zima a málo spánku, v půl čtvrté budík, v půl desáté spát, ale mezitím ještě musel ten, kdo měl službu, dávat dvě hodiny pozor na čistotu záchodů.

V knize o historii ČKD popisujete svůj dobrodružný útěk z pochodu smrti.

Ano, to bylo opravdu dobrodružné. Ale celkem jednoduché. Když jsme v lednu 1945 dostali rozkaz vyrazit do středu Německa, bylo mi jasné, že bych byl blázen, abych se do toho pekelného Německa vrátil. Schoval jsem se ve vepřině, žádných prasat tam už ale nebylo. Byl to baráček se slámou, já vyšrouboval žárovku, lehl jsem si pod slámu. Esesáci mě nenašli. Z těch 42 lidí z mého komanda přežilo jen sedm.

Kudy jste utíkal?

Směr východ, Polsko, Slovensko. Nejprve jsem si v jedné opuštěné vile obstaral šaty, modrý oblek s bílou košilí, pak jsem se vypravil do továrny u lágru, tam mi známý Ukrajinec dal holínky a pršiplášť a ušanku na hlavu. To si nedovedete představit, jaký jsem měl pocit! Jako Pán Bůh! Přenocoval jsem v selském stavení a tam byli angličtí, američtí a francouzští váleční zajatci. Dřív se k nám jako k vězňům chovali velmi povýšeně, jen Francouzi s námi občas prohodili pár slov. Ale když jsem se objevil už na svobodě, byli veselí a přátelští. Pomohli mi zapřáhnout koně k vozu, na něj oves a bednu piv. Příští stanice byla Čenstochová. Tam jsem se setkal s rudoarmějským povozem a hned na mě „Davaj sjuda“,

vzali mi bezvadného koníka a dali mi za něj starýho hřebce. V Čenstochové jsem vyměnil koně za kolo. Nakonec jsem se dostal na Slovensko, občas jsem jel sám, občas s rudoarmějcema. Na Slovensku v Kežmaroku jsem se přihlásil do východní armády, odvedli mě a přidělili do důstojnické školy. Musel jsem dělat zkoušku a také něco jako psychologický test. Pamatuji se, že tam byla otázka: Jaký je rozdíl mezi mužem a ženou? Napsal jsem, že žena je člověk ženského rodu. Co jsem měl psát? V důstojnické škole jsem zažil konec války, byli jsme taktická rezerva hlavního velitele, výcvik byl vážný a obtížný. Měli jsme být nasazeni při osvobození Žiliny, ale k tomu už nedošlo.

Zažil jste v armádě antisemitismus?

Mezi vojáky ne. Ale když jsem chtěl z důstojnické školy dva dny dovolené, abych byl s mámou, která se dozvěděla,

Jindřich Kolben (vpravo) se sourozenci. Foto archiv.

že brácha zahynul na konci války na tyfus, slovenský velitel se na mě podíval a řekl: „Vy jste Žid!“ a dovolenou mi nedal.

Kdy jste se vrátil domů do Prahy? A jak vás tu přijali?

Až v srpnu 1945, přerušil jsem vojenskou službu kvůli studiu. V Praze jsem se přihlásil na ministerstvu školství do maturitního kurzu pro zahraniční vojáky a současně jsem se zapsal na ČVUT. Ráno jsem chodil na přednášky na techniku, odpoledne do střední školy. Byl jsem rád, že je po všem, ale to přivítání... Do bytu, kde bydlela moje nevlastní matka, se nastěhovaly dvě Češky, dřív služky, sebraly všechno, co nebylo přibitý, a mě udaly.

Za co?

Našly moji starou legitimaci z německého plaveckého oddílu, kterou jsem používal

v době, kdy jsem chodil načerno bez hvězdy, abych měl nějaký doklad. Mně trvalo po válce tři roky, než jsem dostal československé občanství, a to jsem se vrátil se Svobodovou armádou a ve válce mi Němci zabili dědečka, tátu, brácha... Po válce jsem obíhal německé internační tábory a hledal bývalé spolužáky a kamarády. Tím jsem si zřejmě moc nepolepšil.

Jak jste prožíval únor 1948?

Moc těžce. Předtím jsme ale ve škole komunisty porazili. To bylo tak: V lednu 1948 se u nás na škole hlasovalo, zda mají jugoslávští studenti (bylo jich sto) získat plné hlasovací právo ve Spolku posluchačů a absolventů strojího a elektrotechnického inženýrství. Kdyby je dostali, komunisté na škole by hodně posílili. Ta valná hromada před hlasováním trvala od tří odpoledne do 7 ráno příštího dne. Vydrželi jsme, a nakonec jsme vyloučili

ze spolku komunistické členy a Jugoslávčům nepřiznali hlasovací právo. Pak jsem šel po Příkopě a viděl, jak ti vyloučení členové běhali po ulici před budovou KSČ od jedné dveře ke druhým, asi všude dostali vynadáno. V únoru 1948 jsem složil první státnici a hned po ní jsem šel do protestního průvodu studentů k Hradu. Ze školy mě vyhodili po prověrkách za rok nato. Našel jsem si práci v ČKD. Studium jsem nakonec po odvolání dokončil a mi-

moto jsem absolvoval „jednorozční učební běh pro letectví“.

Co znamenal rok 1948 pro vaši rodinu?

Dědečkovu Červenou vilu v Hradešínské ulici, kterou za války zabrali Němci, nám roku 1953 vrátili v restituci. Jenže po mně chtěli třicet tisíc „za smír“ a třetí den poté, co jsem ji dostal, ji zabral komunistický národní výbor. A ten dluh jsem měl platit dál.

Další důsledek února byl ten, že jsem nemohl najít práci. Až začátkem roku 1951 jsem v kanceláři Spolku posluchačů a absolventů narazil na pána, který dřív pracoval v Kolbence a znal mého dědu i otce. Pomohl mi, dostal jsem nabídky, a nakonec se rozhodl pro Motorlet, protože se specializovali na vývoj a výrobu leteckých motorů, což mě nejvíc zajímalo.

(pokračování na straně 17)

CESTY K MINULOSTI A DO BUDOUCNOSTI

Vzdělávací centrum a mikve v Brně

Podzim 2006 byl v brněnské kehile rušný. V září tu bylo otevřeno Vzdělávací a kulturní centrum (jedná se o první pobočku VKC Židovského muzea v Praze), o měsíc později (18. 10.) se slavnostně „zabydlela“ rituální lázeň – mikve. Obě nové součásti zdejšího spolkového domu mají pro moravské židovské společenství hluboký smysl – první jako cesta k židovské historii a kultuře a jako zprostředkovatel informací o židovských dějinách a zvycích pro nežidovské zájemce, druhá jako cesta do budoucna a pro řadu lidí pohnutí ke skutečně židovskému způsobu života.

CENTRUM: PŘEDNÁŠKY A DÍLNY

Komu je brněnské VKC určeno? Jeho činnost a studijní materiály jsou koncipovány týměž způsobem jako aktivity pražského centra, některé projekty budou časem upravovány podle místních reálií. Zatím centrum působí v jihomoravském kraji, postupně by aktivity mělo rozšířit na celou oblast Moravy a Slezska. Denní program sestává z přednášek a interaktivních dílen a je určen především žákům vyšších tříd základních škol a studentům gymnázií. Přednášky pojednávají o dějinách Židů na území starověkého Izraele; dále o dějinách Židů v Čechách a na Moravě; o židovském náboženství, kultuře a tradicích; o cyklu svátků v průběhu židovského roku. Samostatná přednáška je věnována šoa. Kromě lekcí a workshopů se v před-

Hana Drozdová z brněnského centra popisuje, jak vypadá třeba dílna nazvaná „Badatel“: Účastníci se rozdělí do menších skupin a jako badatelé dostanou ke zkoumání jedno z hlavních témat židovského života (šabat, průběh svátku Pesach, zásady židovské kuchyně, svatba

Během dílny nazvané „Hanin kuffík“ (podle knihy K. Levinové o pátrání po osudu dívky, která zahynula během šoa) děti na základě vlastního pátrání v dokumentech obsažených v archivní krabici rekonstruují osudy konkrétních osob za protektorátu.

Chanukat habajit – připevnění mezuzy. Foto K. Cudlín.

aj.). Všichni mají k dispozici pracovní listy s otázkami k jednotlivým tématům a k tomu krabici s různými texty, obrázky, fotografiemi a předměty. S jejich po-

„Postupně bychom chtěli zahájit i další programy, například výlety po moravských městech se zajímavou židovskou historií, do Mikulova, do Třebíče. Chtěli bychom také rozšiřovat okruh externích spolupracovníků a s těmi, co se osvědčí, navázat trvalou spolupráci,“ doplňuje informace o činnosti H. Drozdová. Spolu s Táňou Cihlářovou má provoz centra a přednáškovou činnost na starosti a jim je možno adresovat případné žádosti o informace či o návštěvu. Večery jsou určeny dospělým: mohou navštívit různé kulturní akce, koncerty, přednášky na aktuální a historická témata, besedy, prezentace knih. (Program brněnského VKC viz str. 21.)

Setkání čtyř rabinů. Zleva: Šlomo Riskin, M. Ch. Koller, Elijah Birnbaum a Efraim Sidon. Foto K. Cudlín.

náškovém sále konají nedělní odpoledne pro děti a pro rodiče s dětmi.

mocí pak každá skupina představí výsledek své práce na „vědecké konferenci“.

SYMBOL ČISTOTY A NOVÉHO ŽIVOTA

Otevření mikve byla příjemná slavnost. Krásu a význam nové lázně ocenila asi stovka místních členů a hned čtyři rabíni: z Izraele přijeli rabi Elijah Birnbaum, člen vrchního izraelského rabinátu a rabínský soudce pro konverze, a rabi Šlomo Riskin, zakladatel výukové instituce *Ohr Torah Stone* (jeho výklady k týdenním čtením z Tóry čtenáři Rch dobře znají). Oba zmí-

nění rabíni s brněnskou obcí spolupracují a projekt mikve podpořili vahou své autority. Události se zúčastnili samozřejmě také brněnský rabín Chajim Koller a vrchní zemský a pražský rabín Efraim Sidon. Předseda brněnské kehily ing. Pavel Fried ve svém projevu navíc přečetl pozdrav od rabího Aby Dunnera z Konference evropských rabínů, mezinárodní organizace, jež vstavbu mikve finančně podpořila.

Všichni rabíni, kteří společně připevnili na vchod do mikve mezuzu, vyjádřili radost a optimismus, který v nich první poválečná rituální lázeň na Moravě (a po Praze druhá v republice) vzbuzuje. Rabi Riskin hovořil o mikve jako symbolu čistoty lidského těla, především v okamžiku stvoření života, ale také o historickém významu události. „Jste důkazem, že ani Hitlerovi, ani stalinskému komunismu se jejich snaha vyhladit Židy nepodařila.“

„Na pohled se zdají naše zvyky zvláštní,“ prohlásil rabi Sidon, „ale opak je pravdou. S pojmem shromáždění vody se setkáváme hned na začátku knihy Berešit, při stvoření světa, a mikve, to je vlastně shromáždění vody, v němž se člověk (či věc) očistí a znovu narodí.“

Na otázku, jaký bude o ponoření do mikve vlastně zájem, odpověděl rabi Koller: „Myslím, že na počátku zájem bude, ale spíš jednorázový. Aby ženy chodily do mikve pravidelně, se musejí postupně naučit, to bude dlouhodobější proces. Ta lázeň je ale nesmírně důležitá pro to, aby na Moravě mohli vyrůstat a trvale žít věřící Židé.“

ALICE MARXOVÁ

Výstava ve Vzdělávacím centru. Foto K. Cudlín.

Kontakty: VKC Brno, třída Kapitána Jaroše 3, 602 00 Brno, telefon: 544 509 651, www.zob.cz, brno@jewishmuseum.cz, www.jewishmuseum.cz; objednávky do mikve přes e-mail: rabinat@zob.cz.

Babí léto u Bodamského jezera

Uprostřed babího léta nás přijelo do Nonnenhornu u Bodamského jezera dvanáct, z Prahy, Brna a Ostravy. Každý z nás jiným zázrakem přežil šoa v některém koncentračním táboře či ghettu. Přijali jsme pozvání nadace Maximilian-Kolbe-Werk (MKW), která spolupracuje s Terezínskou iniciativou. Byli jsme první skupinou přeživších, která přijela do kraje Lindau, kde nás uvítali dobrovolní pracovníci této nadace, profesor matematiky a fyziky místního gymnázia Peter Schneider, jeho žena Wilburg, předsedkyně Katolického svazu žen augsburské diecéze, a Erna Müllerová, kteří se již řadu let věnují v rámci nadace MKW především v Polsku péči o bývalé vězně nacistického režimu. Uvítali nás v rekreačním středisku St. Christophorus, které patří augsburskému opatství.

Nadace MKW vznikla v roce 1973 z iniciativy skupiny lidí působících v Pax Christi, kteří navštívili koncentrační tábor v Osvětimi, kde se setkali s bývalými vězni. Tehdy si uvědomili, že šrámy na jejich duši nemohou zacelit, ale že je v jejich silách pomoci jim v každodenním životě. Chtěli se starat především o nemocné a staré lidi, kteří žili tehdy v Polsku mnohdy v nuzných poměrech. Jejich záměr měl i širší dimenze, hovořit s lidmi o tom, že v Německu žije další generace, která odsuzuje činy svých rodičů a prarodičů. Pojmenováním nadace vyslali jasný signál. Maximilán Kolbe, polský kněz, zakladatel fran-tiškánského kláštera Niepokalanów, byl v roce 1941 zatčen gestapem a uvězněn v Osvětimi, kde byl za útěk jednoho z vězňů vybrán k popravě otec tří dětí. Kolbe nabídl výměnou za jeho život svoji smrt; 14. srpna 1941 byl usmrčen fenolovou injekcí a spálen v osvětimském krematoriu. Jako „mučedník usmíření“ byl v roce 1982 svatořečený.

Cílem nadace finančně podporované jednotlivci a organizacemi je nejen konkrétní pomoc, ale také osobní setkávání s lidmi, kteří přežili šoa.

SETKÁVÁNÍ

Měli jsme možnost nejen přijímat pohostinnost, která předčila všechna naše očekávání, ale také vést aktivní dialog o vzájemných problémech. První příležitostí bylo setkání s primátorkou města Lindau, Petrou Seidlovou. V rozhovoru jsme brzy narazili na znepokojivé signály současnosti v Německu. Vždyť jen zhruba před měsícem se konaly volby ve spolkové zemi Meklenbursko-Přední Pomořansko, kde se dostalo do parlamentu šest představitelů

neonacistické Národní demokratické strany Německa (NPD). Tím důležitější je, prohlásila primátorka, aby měli lidé v Německu příležitost hovořit s lidmi, kteří důsledky extremismu zažili na vlastní kůži, a dodala, že nebezpečná není halasná menšina, ale mlčící většina.

Ve stejném duchu proběhla i návštěva u zemského rady kraje Lindau dr. Eduarda Leiferta. K neopakovatelným zážitkům patřilo ovšem pět setkání se studenty na dvou gymnáziích v Lindau. Studenti byli mimořádně pozornými posluchači a z jejich následných otázek bylo patrné, že se o šoa mnohé dozvěděli v hodinách dějepisu své země. Nejlépe to vyjádřila jedna dvacetiletá studentka. Řekla nám, že mnohokrát četla o osudech lidí v koncentračních táborech, viděla dokumentární filmy v televizi, ale teprve nyní, v rozhovoru s těmi, kteří byli „při tom“, pochopila rozsah celé tragédie.

BOHOSLUŽBA V KOSTNICI

Vstřícnost našich hostitelů se projevila také, když jsme vyslovili přání navštívit synagogu v Kostnici. Jedná se vlastně spíše o modlitebnu, již zbudoval syn zakladatele Nadace rodiny Nissenbaumů, která původně vznikla na záchranu kulturního dědictví Židovstva v Polsku. Benjamin Nissenbaum, předseda Židovské obce v Kostnici, vybudoval z prostředků této nadace působivé místo duchovního setkávání. Do Kostnice jsme přijeli v druhý den Roš hašana 5767. Členové obce nás přijali s nelíbenou radostí a pozvali k modlitbě Kol nidre v předvečer Jom kipur. A tak se zrodil další nezapomenutelný večer. Zvučný hlas augsburského rabína nás provázel takřka celou modlitbou, teprve na závěr jeho úlohu převzal syn Benjamin Nissenbauma. Napadlo nás, že také v Německu vyrůstá nová generace, která oživuje tradice německého židovství.

Poslední večer patřil loučení. Přišel mezi nás také místní evangelický farář, který pobýval osm měsíců v Izraeli. Vyprávěl nám, jak pěšky prošel celou zemí, do jaké míry jej ovlivnila setkání s lidmi, kteří sem přijeli po šoa, i s mladými Izraelci, kteří se zde již narodili, jak nalézal společné kořeny našich náboženství, jak pochopil, že oběti nemohou sejmut vinu ze svých trýznitelů, že mohou jen odpustit.

Za naši skupinu poděkoval hostitelům jeden z nás slovy: „Připadali jsme si zde jako studenti vysoké školy lidskosti s jediným předmětem – porozumění a láska k bližnímu.“

ERIKA BEZDÍČKOVÁ

MODERNÍ VÝCHOVA STARÁ DVA TISÍCE LET

V Pedagogickém muzeu se představí tradice židovského školství

Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Pedagogickým muzeem J. A. Komenského připravilo výstavu *Židovské školství*, věnovanou tradici a formám židovského vzdělávání od biblických dob až do současnosti. Hlavní pozornost je soustředěna na vývoj a organizaci tradičního židovského školství v období od 16. do 18. století, vznik obecních židovských škol v 19. a školství na počátku 20. století. Expozice je doplněna dokumenty a obrazy, ilustrujícími život v židovských obcích střední Evropy. Výstava v Pedagogickém muzeu J. A. K., Valdštejnská 20, Praha 1, potrvá od 9. 11. do 3. 12. 2006.

BIBLE A TALMUD

Židovské vzdělávání má dlouhou tradici již od biblických dob. Příkladem mohou být principy morální a náboženské výchovy v rodině a obci, jak jsou zachyceny v knize Přísloví. Zajištění výchovy dětí patří k základním povinnostem otce. Ten vede první kroky dítěte v náboženském životě, později synům umožňuje studium v různých druzích židovských škol (dívky se vzdělávaly doma). K vyučování a předávání náboženských zkušeností pod vedením otce jako první instance nabádá hned první odstavec *Šema Jisroel*: „*A tato slova, která ti dnes přikazuji, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat. Uvážeš si je na znamení na ruku a budeš je mít jako pásek na čele mezi očima. Napíšeš je také na veřeje svého domu a na své brány.*“ (Dt 6,6-9) Výchovné a vzdělávací principy Bible našly později své uplatnění také ve vzdělávacím systému křesťanské a muslimské společnosti.

V nedávné době pedagogové došli k poznání, že metody vzdělávání ve starém Izraeli předjímalý nepřímo mnohé principy moderní výchovy. Povinná školní docházka do obecních škol byla požadována již Šimonem ben Šetachem v roce 75 př. o. l., vzdělávání starších chlapců a dospělých v *bejt ha-midraši* má svůj počátek již v období druhého Chrámu. Důležitost vzdělávacího procesu je opakovaně zdůrazňována v Talmudu (*Pirkej avot*): děti mají začít školní docházku v 6 letech, tedy v době, kdy dnes začínají chodit do školy skoro na celém světě, nemají se bít metlou ani holí, nýbrž trestat jen lehce, starší žáci mají pomáhat vyučovat mladší a děti nemají být

od učení zdržovány jinými povinnostmi. Počet žáků ve třídě nemá přesahovat 25 osob, k většímu počtu dětí musí být přítomný výpomocný učitel, při počtu nad 40 musí být učitelé dva. Máme-li volit mezi dvěma učiteli, z nichž jeden vyučuje více a druhý méně, ale důkladněji, dejme přednost tomu druhému. Chce-li někdo otevřít školu, nemá se mu v tom bránit, i kdyby byl již v sousedství jiný učitel. Podle této

M. Krinsky: *Širej jeladim* (Pisně dětí), Varšava, 1910.

tradice vyučovali Židé děti výhradně ve vlastních školách nebo s pomocí soukromých učitelů až do konce 18. století a nannozce i později. Předmětem výuky byly ovšem téměř výlučně hebrejščina a texty Tóry, Mišny a Talmudu.

CHEDER A JEŠIVA

Již od talmudských dob byly položeny základy židovského obecního školství, které poskytovaly základní náboženské vzdělání. Koncem 5. století se židovská obec v Babylonii stala vedoucí obcí v diaspoře a tuto pozici si udržela i v následujících stoletích. Projevilo se to i ve vysoké úrovni organizace jejího vzdělávacího systému. Mnohé synagogy měly jak *bet sefer* pro základní, tak *bet talmud* pro pokročilé studium. Na vrcholu tohoto systému stály akademie v Suře a Pumbeditě, jejichž představení (označováni jako *rašej ha-ješivot*, později *gaonim*) byli přijímáni jako autority náboženského práva také v ostatních zemích diaspor. Později se

vliv babylonských škol rozšířil po zemích Středomoří až do Španělska.

Školy zřizovaly židovské obce: „*Každá obec musí ustanovit učitele; neučiní-li tak, budiž město dáno do klatby, dokud učitele nesjedná. Zdráhá-li se i nadále, bude zničeno, neboť svět trvá jen dechem učícího se dítěte*“ (*Šulchan aruch, Jore de'a*). Tyto obecní školy byly původně určeny pro nejmenší děti, jejichž rodiče si nemohli dovolit platit soukromého učitele. *Talmud Tóra* se stalo označením jak pro tento systém vzdělávání, tak pro instituce, které jej poskytovaly. Základní židovské školy neměly v menších obcích mnoho žáků, starší se učili společně s mladšími a pomáhali tak s výukou. Pedagogické pravidlo Jehudy ben Tema, které stanovilo, že dítě „*v 5 letech dosahuje věku pro studium Bible, v 10 pro studium Mišny, ve 13 pro plnění micvot a v 15 pro studium Talmudu*“ (*Avot 5:21*), nebylo vždy přísně dodržováno. Tato forma výuky byla obvyklá od středověku v prostředí aškenázských obcí. Účelem výuky v *chederu* bylo zajistit dětem základní znalosti hebrejštiny, Pěti knih Mojžíšových a židovských zákonů a zvyků. *Cheder* (dosl. místnost) dostal svůj název podle toho, že třídu zpravidla učil soukromý učitel (*melamed*) v jedné místnosti svého příbytku. Dnes se názvu používá pro mimoškolní náboženskou výuku pod záštitou synagogy nebo židovské obce.

Ti, kteří absolvovali *cheder*, postoupili obvykle kolem 15. roku do *ješivy* (dosl. sezení, pl. *ješivot*), školy vyššího vzdělávání, určené především ke studiu Talmudu. Jejím předobrazem byl *bejt ha-midraš* (dům učení), jak se označovaly starověké akademie v Izraeli a Babylonii, v nichž vznikly mezi 2. a 5. stoletím obě hlavní verze Talmudu. Ve starověku obci příznávali *bejt midraši* větší posvátnost než synagoze, protože „dům učení“ sloužil také jako „dům modlitby“ (*bejt tefila*) nebo „dům shromáždění“, tedy synagoga (*bejt ha-kneset*). Od středověku vznikaly *ješivot* ve většině zemí diaspor a studenti přicházeli zdaleka poslouchat přednášky (*ši'urim*) slavných učenců a představených (*roš ješiva*). Někde bývala správa *ješivy* a péče o studenty záležitostí obce, různých nadací a dobročinných spolků. Tento systém vzdělávání se později rozvinul zejména ve východní Evropě, odkud se po první sv. válce mnoho *ješivot* přestěhovalo do Anglie, Ameriky, Izraele a dalších zemí, kde jsou činné dodnes. V českých zemích bývaly staré a známé *ješivy*

v Praze (Academia Judaeorum), Kolíně (Kallirova), Tachově, Golčově Jeníkově (Kornfeldova), Kroměříži, Prostějově, Holešově (Šachova), Boskovicích (Kolinova), Mikulově (Benetova), Uherském Brodě, Lipníku nad Bečvou, Úsově nebo Šafově. Většina z nich v Čechách zanikla během 19. století, jako poslední v r. 1881 *ješiva* r. Arona Kornfelda v Golčově Jeníkově.

Každá obec si vydržovala svého učitele. V malých a chudších obcích zastával často několik funkcí: býval duchovním obce, tedy zástupcem rabína, kazatelem a rádcem v otázkách náboženských příkazů. Vykonal i bohoslužebné funkce jako *chazan*, zpěvák a předčítkač modliteb při bohoslužbách v synagoze apod. Jeho dalším zaměstnáním v menších obcích byla také funkce *šocheta*, který získal rabínské povolení k rituální porážce drůbeže a dobytčat a posouzení způsobilosti jejich masa k přípravě pokrmů.

Podporovat náboženské vzdělání se stalo důležitou povinností každé židovské obce a školy byly běžně zřizovány dříve, než si obec postavila synagogu. Ve starších dobách se často výuka odehrávala v synagoze, později se obvykle jako školy používalo přístavku u synagogy. V českých zemích bývala snad již od 17. století synagoga spojena se školou a příbytkem učitele nebo kantora v jedné budově. Starší typ představuje spojení synagogy a ško-

padních Čechách, v původním stavu se však dochovala pouze budova ve Kdyni (1862). V několika případech byla škola umístěna v suterénu synagogy, jak tomu bylo např. v Úštěku (1794). Zdejší synagoga byla v l. 1994-2003 péčí FŽO v ČR obnovena a v suterénu lze navštívit rekonstrukci interiéru židovské třídy a příbytku učitele, jak asi vypadaly kolem poloviny 19. století. Jiné školy bývaly umístěny v samostatných objektech v těsném sousedství synagogy. Při větších židovských obcích byly hlavně od pol. 19. století pro normální židovské školy budovány samostatné školní budovy s větším počtem tříd.

NORMÁLNÍ ŽIDOVSKÉ ŠKOLY

Dekretem Josefa II. z roku 1781 byla žákům nekatolického vyznání povolena návštěva všech druhů veřejných škol včetně univerzit s tím, že se nemuseli účastnit katolických modliteb. Židé této možnosti na základním stupni dlouho nevyužívali a i nadále si vydržovali vlastní náboženské školy a soukromé učitele, kteří děti vzdělávali především v judaismu a hebrejštině. Stát z císařova rozkazu proto začal při větších obcích podporovat vznik normálních (sekulárních) židovských škol se státním dohledem a výukou němčiny, matematiky, přírodovědy a mravů. Protože se židovské obce bránily proti netradiční výuce a zavádění sekulárních předmětů, bylo zřízení

jejíž zřízení císař podpořil ročně částkou 1500 zl. Škola, která sídlila ve Starých lázních na Hampasu (dnešní Břehová ulice), byla s velkou slávou otevřena 2. května 1782. Německé předměty se zpočátku vyučovaly jen 2 hodiny denně večer, navíc jen v zimě, po zbytek dne probíhalo učení v tradičním *chederu*. Škola měla málo žáků, školní dozorcí chytali děti na ulicích a docházku zachraňovali chovanci sirotčince. Císař výnosem 15. 4. 1786 nařídil, že absolvování normální školy a znalost němčiny bude podmínkou pro povolení sňatku. Počet žáků pak ihned vzrostl o více než polovinu.

Roku 1811 se v pražské škole stal vrchním učitelem mravouky radikální stoupenec školské reformy Peter Beer (1758-1839), autor hebrejské učebnice židovských dějin *Toldot Jisrael* (Pokolení Izraele, 1796). V roce 1812 byla zařazena do osnov učebnice náboženství a morálky Herze Homberga (1749-1841) *Bnej Zion* (Synové Sionu). Homberg byl od roku 1816 inspektorem židovských škol v Čechách a soukromí židovští učitelé museli u něj absolvovat kurz vyučovacích metod. Roku 1809 bylo na škole zapsáno 144 žáků, roku 1814 již téměř 400 a brzy nato byl roční průměr až 800 žáků. Mezi lety 1790-1831 školou prošlo 17 836 dětí (z toho 10 420 chlapců), ne všichni ovšem absolvovali plných 5 roků výuky.

Zatímco na školskou reformu v Uhrách a Haliči stát brzy rezignoval, v Čechách a na Moravě byla školská reforma přes počáteční odpor úspěšná a poznamenala hlavní směr židovské asimilace až do konce 19. století. Židovské normální školy otevřeně nabízely němčinu jako hlavní prostředek dosažení rovnoprávnosti a společenského vzestupu. Ačkoli během 2. poloviny 19. století vznikaly četné nové veřejné školy české i německé, židovské normální školy i nadále přetrvávaly, protože Židé nechtěli posílat své děti do škol, kde působil silný vliv oficiálního katolicismu. K nejvíce navštěvovaným patřily ústavy v Plzni, Berouně, Kolíně, Mladé Boleslavi, Brandýse, Libochovicích, Hořicích, Náchodě, Táboře, Benešově, Voticích, Klatovech, Novém Bydžově, Jičíně, Humpolci, Horažďovicích, Strakonících a Táboře. V oblastech s převahou německy mluvících obyvatel se většina židovských škol přeměnila v německé školy veřejné, jejichž konfesionální charakter takřka vymizel a byl nahrazen oddělenou výukou náboženství. V roce 1896 jich tu bylo pouze 6, zatímco v krajích převážně českých 84. Tento fakt se stal terčem kritiky českožidovské veřejnosti: většina škol zanikla během pětiletého jazykového nařízení koncem 90. let, a zejména za hilsneriády, kdy se tyto ústavy stávaly prvním terčem národnostních sporů a výtržností. ARNO PAŘÍK

Židovský putující učitel ve vesnici v Karpatech, pohlednice, kolem 1920. Ze sbírky Fr. Bányaie.

ly vedle sebe ve stavbě téměř čtvercového půdorysu (Holešov 1559/1615, Břežnice 1725/1820, Chodová Planá 1756, Loštice 1806), mladší a podstatně rozšířenější typ představuje spojení synagogy a školy podélně za sebou (Humpolec 1762, Podbřeží 1812, Brandýs n. Labem 1828, Uhřetěves 1848 ad.). Tento typ se v 18. a 19. století značně rozšířil zejména v jižních a jihozá-

těchto škol spojeno s různými podmínkami (císař např. nařídil, že Židé mají do 2 roků vést všechny smlouvy, účty, obchodní knihy a všechno, co má soudní nebo mimo-soudní platnost, v řeči německé pod pokutou neplatnosti).

Vzorem pro všechny obecní normální školy v českých zemích se měla stát *První normální židovská škola v Praze-Josefově*,

MICHAEL WELLER

Sága o Fímovi Blajšicovi

1. MLADÝ INTELEKTUÁL

Jak známo, v tisícím devítistém padesátém třetím roce si vůdce národův a plemen vzpomněl na rozhodnutí vybudovat na Dálném východě pro všechny Židy zemi zaslíbenou. Na domovních výborech se sestavovaly seznamy těch, kteří budou vystěhováni, zbloudilé úřednice na matrikách dávaly na těch správných místech vědět, že se brzy budou vyklízet byty, soucitem jati sousedé z komunálek se potajmu dělili o židovský nábyteček, který s sebou „oni“ nebudou moci odtáhnout, a po městě Pítěru drkotala tramvaj, na které bylo v červené barvě ručně vyvedeno heslo „Ruse, chop se kulatiny, žeň Žida do Palestiny“. A Židům to všechno přirozeně hrálo na nervy a nutilo je to zase jednou přemýšlet o vrtkavosti osudu, pomíjivosti pozemského bytí a smyslu života.

Student fakulty lodního strojírenství Jefim Blajšic psal diplomovou práci a zvláštním způsobem, jako by nešlo o něj, rozvažoval, zdali se mu vůbec podaří dostudovat – snad dálkově? – a jaká bude práce lodního inženýra v Přímořském kraji. Amur, Tichý oceán... to ujde, to by se přežilo. Když jsme u toho, žil se staříčkou maminkou v malém krcálku na osmé ulici Vasiljevského ostrova. Maminka, jak už to tak bývá, hleděla na otvírající se perspektivy s nadhledem staršího, zkušenějšího člověka a milující matky – tedy zachmuřeně a s větší beznadějí než syn, a v jeho nepřítomnosti plakávala. Vzájemně se ubezpečovali, že tak to bude lepší, že se jim třeba opravdu bude žít lépe v Birobidžanu, mezi svými, a možná z toho nakonec ještě sejde.

Přežívat v tomto ovzduší odsouzení a nejistoty bylo nepříjemné, zvlášť když byl člověk prťavý, celý čerňoučký, brejlounek a šilhavec: na to, aby dostal přes držku, ani nemusel ukazovat občanku. A taky že to Fíma jednou večer schytil, když v metru narazil na partičku urostlých podnapilých chasníků, kteří mu dali pěkných pár za ucho, přičemž si neodpustili řeči o prokletém židovském plemeni, a Fíma, s pocitem hnusu po celém těle i hluboko uvnitř, sebral na ztemnělém chodníku u popelnice řádného špačka, ale protože si na ulici neodvážil připálit, spolykal pichlavý kouř doma na zhasnutém záchodě; v hlavě se mu roztočil kolo-toč kleteb a přísah. Máma se tiše probudila, ucítila cigaretový kouř a nic nefekla.

Protože byl Fíma muž činu, učinil nazítří dva kroky: koupil si krabičku cigaret „Sever“, bývalé „Nordky“, a šel se přihlásit do univerzitního boxerského klubu.

„Kouříš?“ zeptal se ho trenér, pocvakávající kovovými zuby.

„Ne.“ odpověděl Fíma. „To je náhoda.“

„Kolik je ti?“

„Dvacet dva.“

„Starej,“ namítl s potměšilostí podbarveným soucitem trenér.

„Aspoň bych to zkusil,“ poprosil intelektuálsky nedůrazně Fíma.

„Stejně máme plno,“ řekl trenér a pohrdavě přivřel oči, nad kterými měl místo obočí samou jizvu a vrásku. „No tak jo, zkusíme to... Sašo! pojď sem. Ukaž nováčkoví, co je to box. Jenom to, prosím tě, nepřezěň,“ křiknul za nimi něco docela jiného, než co bylo cítit z jeho hlasu.

„Svlíkni se,“ řekl Saša a hodil Fímovi rukavice.

Fíma, který se styděl za pomačkané trenýrky a svou namodrale bledou zakrslou postavu, za ním podlehl provazy ohrazující ring, na kterém prováděla tanečky desítka fakultních boxerů, a s rychlostí beroucí dech a prkennou, nelidsky krutou silou byl zmlácen, přičemž poslední rána do jater z něj vyhnala všechnen vzduch, až to tiše zapískalo.

„Vstávej, vstávej,“ zavelel klidně trenér. „Běž se umejt.“

„Vůbec nedrží ránu,“ jakoby s omluvou vysvětlil Saša.

„Běž makat,“ opáčil trenér. A k Fímovi, který si o loket otíral krev kapající z nosu: „Sám vidíš, není to pro tebe.“ A nevládně: „Eště tě zmrzačej, a kdo se pak za tebe bude zodpovídat.“

Brýle mu na nose seděly nějak nakřivo, na ulici se snažil schovat obličej do límce, doma v zrcadle uviděl, že tenký orlí nosík opuchl, zbrunátněl a zůstal přitíštěný k tváři.

„Byl jsem na tréninku,“ vysvětlil matce, na další vyptávání už nedošlo.

Nos už zůstal nakřivo, což vneslo do Fímova hebrejského vzhledu prvek z karikatury „antisemitův sen“.

Od té doby s sebou v aktovce nosil kladivo a přísahal si, že když bude potřeba, uvede ho do provozu; na což, naštěstí, nedošlo.

V té době sousedky týraly matku – tiše a nenažraně jako myši; syn s matkou o tom ani nemluvili, byla to oboustranně přijatá tichá dohoda.

Není pravda, když se říká, že se Židům v jejich dějinách nikdy nevedlo dobře. Protože Stalinova smrt v roce 1953 se vydařila nad očekávání: otázka přesídlování byla smetena ze stolu, „vrazi“ z řad lékařů byli rehabilitováni a s nimi svým způsobem celý národ, sousedi začali ráno v kuchyni zdravít, a dokonce obnovili drobnou

Kresba Antonín Sládek.

komunální spolupráci. A Fíma úspěšně získal diplom a byl umístěn do továrny s nástupním platem osm set rublů.

Ale i přesto samozřejmě zůstával maličkým ztrápeným Židem.

2. VYNÁLEZ

Nejdříve se objevili styloví frajírci. Zpočátku jich bylo velmi málo.

Saka nosili krátká a kalhoty legendárně úzké. Košile barevné a boty – na silné podrážce. A stříhali se na emana; nejlepší pánská holičství byla dvě: jedno v „Astorii“ a druhé na Željabovově ulici kousek od Něvského.

Když je sebrali – většinou si je nevzali do práce samotní policajti, nýbrž vlastenci z lidových milicí –, snažili se jim kalhoty rozpárat a emany ostříhat, všechno se za protokolovalo a posílalo na děkanát nebo do práce. Tisk referoval o takových mladých lidech jako o agentech plíživého imperialismu:

*Cizinci a cizozemky?
Kdepak! naše si tak chodějí –
místní flundry, divoženky
na domácí Broudveji.*

Mezitím proběhl historický XX. sjezd strany, bylo vyhlášeno tání a div ne svoboda, strachu bylo v životě najednou o poznání mání a nadějí a optimismu o poznání víc.

A ještě o rok později se poprvé ve Svazu konal Mezinárodní festival mládeže a studentstva, přihnaly se davy mládeže z celého světa, a poté (sledujeme tu jen jednu stopu, která se jako nit vine naším příběhem) se se stylovými frajírky roztrhl pytel: představitelé pokrokové mládeže západních, jižních a východních zemí odjížděli v pantoflích a naboso, se saky obepínajícími holé hrudě bez košile: šatstvo zanechali na památku družby a vzájemného porozumění moskevským a leningradským přátelům.

Práskačů by se ve svátečním davu našlo snad víc než cizinců, takže na družbu si troufli jenom ti nejdůležitější střelci – nepočítaje ty, kteří měli družbu v popisu práce a byli proškoleni v tom, jak se správně družít.

Fímu s jeho ksichtem družbou nikdo nepověřil; a on se také nedružil – bál se: je snad padlej na hlavu? Ale všiml si, jak se na těla jeho krajanů stěhují nóbl módní hadříky, a v jednom kuse se mu hlavou proháněla jedna sakramentská myšlenka, která mu nedala spát.

Dá se ovšem předpokládat, že takovou sakramentskou myšlenku nedostal sám, ale zdá se, že právě on k ní přistoupil se vši židovskou hloubkou a důkladností. Protože druhý den festivalu oznámil mamince, že by si potřeboval promluvit se starým protřelým advokátem, který, aspoň pokud věděl, patřil mezi její přátele.

„Co se stalo?“ polekala se maminka.

„Nic se nestalo,“ ujistil ji Fíma.

„Tak k čemu potřebuješ advokáta?“ zbledla maminka.

„Aby se nic nemohlo stát ani v budoucnu,“ odpověděl s jistotou v hlase syn.

Advokát, byl to samozřejmě také Žid, přijal Fímu v úplně stejné komunální špeľuňce. Fíma vybalil piroh, který upekla maminka, promnul v prstech cigaretu a podíval se na advokáta.

„Rózičko, zajdi pro chleba,“ poprosil advokát svou ženu.

„Tak copak máte za nepříjemnosti?“ zeptal se. „Poslouchám vás.“

„Poslouchejte pozorně,“ řekl Fíma, „a pokud možno zase hned všechno zapomeňte. O žádné nepříjemnosti nejde a ani nikdy nepůjde. Může mi cizinec darovat kravatu?“

„Za krásný oči?“ zeptal se se zájmem advokát.

„Na důkaz přátelství,“ odvětil vážně Fíma.

„Vy se přátelíte s cizincem? Kdo je to? Jak jste se k němu dostal, na ulici?“

„Na ulici,“ řekl Fíma.

„A jak k tomu došlo?“

„Zeptal se mě, jak se dostane k Leninovu pomníku u Finského nádraží.“

„A co dál?“

„Doprovodil jsem ho k svatému místu našeho města a vyprávěl jsem mu o příjezdu Lenina v dubnu roku 1917.“

Advokát se zakousl do pirožku, labužnický ho rozžvýkal, zapil čajem a podíval se na Fímu.

„Kravatu sundal rovnou z krku?“ zeptal se.

„Dlouho jsem ji odmítal, ale urazil se, a já nechci, aby se cizinci na Leningraduany uráželi,“ odpověděl Fíma.

Advokát pokýval hlavou.

„Dobře, dobře,“ řekl. „Cizinec vám může darovat kravatu.“

„Také jsem si to myslel,“ řekl Fíma. „A může mi darovat i košili?“

„Taky ji ze sebe svlíkl pod Leninovým pomníkem?“

„Ne. Poprosil mě, jestli bych ho nedoprovodil do hotelu.“

„Bál se, že zabloudí?“

„Přesně tak.“

Advokát se zamyslel.

„A jakým jazykem jste spolu mluvili?“ zvolal vítězoslavně.

„Anglicky,“ trochu se podivil Fíma.

„A kde jste se naučil anglicky, co?“

„Jak, kde?“ podivil se Fíma ještě víc.

„Učil jsem se anglicky osm let: šest na základce a dva roky na fakultě. Jsem vysokoškolsky vzdělaný sovětský inženýr. Sovětské školství je nejlepší na světě! Byl jsem premiant.“

„Ano,“ odušil advokát, „máte pravdu... sovětské školství je opravdu nejlepší na světě.“

„Ještě mi daroval sako a boty,“ doplnil Fíma.

„Jak to?!“ vykřikl advokát s údivem.

„Já mu daroval svoje sako a boty.“

„Ale proč?!“

„Líbí se mu naše zboží.“

„Tak proč si to nekoupil?!“

„Došly mu peníze.“

„Jak to, že mu došly?“

„Den předtím byl v restauraci.“

„V jaké?“ vypálil advokát.

„Na „Střeše“ v hotelu Evropa,“ se stejnou rychlostí odpověděl Fíma.

„A to mu nezbyly žádné peníze?“

„To jsem mu měl zkontrolovat peněženku? Nebo bankovní účet?“

Advokát dojedl kousek pirohu a olíznul si prsty.

„Dobrá, chlapče,“ přitakal. „Může ti darovat kravatu, košili, sako i boty.“

„Ponožky a pršiplášť,“ doplnil Fíma. „Říkal, že mu žena koupila špatné číslo ponožek, a do pršipláště mě navlékl, protože začalo pršet; doma jsem ho vyžehlil a chtěl jsem ho vrátit, ale už byl pryč.“

„A co ještě?“ zeptal se advokát.

„Dvoje punčochy a francouzské spodní prádlo pro moji maminku.“

„Stavte se v sobotu,“ řekl advokát. „Potřebuji si tu záležitost ještě promyslet, abychom neměli pochybnosti.“

„Máte pravdu,“ souhlasil Fíma, „pochybnosti mít nesmíme. Ale v sobotu ne, zítra. Čas je drahý.“

„Ale mladíku...“ řekl advokát.

„Práce je práce, přátelství počká,“ odušil tehdy Fíma. „Dáváte mi konzultaci a já vám za ni zaplatím solidní honorář. Jeho výši si určete sám.“

Advokát nadzdvihl brýle a posadil si je na hlavu. Fíma vyndal z peněženky plat, který dostal den předtím, a položil ho na stůl. Na příští dva týdny jim s maminkou zůstalo čtyřicet kopějek.

„Dobře,“ řekl advokát. „Zítra v šest.“

„Dárky jsou mým majetkem?“

„Bezesporu.“

„Můžu je vyhodit?“

„Do první popelnice, na kterou narazíte.“

„Mohu je darovat?“

„Prvněmu, kdo vám přijde do cesty.“

„Mohu je prodat?“

„No... Zřejmě ano.“

„Co znamená ‚zřejmě‘? Jsou to moje věci, nebo ne?“

„Zajímají vás zákony o překupnictví?“

„Jaképak překupnictví?“

Advokát si zapálil Fímovu cigaretu a usmál se na ženu, která vešla se síťovkou.

„Jidišekopf,“ řekl láskyplně a pokýval na Fímu. „Matka tady toho mladíka neumře hladu.“

A tak se v městě Leningradě v létě roku padesát sedm v hlavě mladého a životem zmítaného inženýra s platem osm set rublů a zcela typického Žida Jefima Blajšice zrodila geniální myšlenka „fechtování“...

Překlad Jan Machonin.

Ukázka z obsáhlejší povídky spisovatele a světoběžníka Michaila Josifoviče Weller (nar. 1948 na Ukrajině). Text je redakčně krácen, celou povídku si můžete přečíst v nové Židovské ročence. Weller patří k úspěšným ruským píšícím židovským autorům, některé z jeho knih dosáhly statistických nákladů.

VZPOMÍNKA NA LVOV

Před válkou třetina obyvatel byli Židé

Málokteré město v Evropě má pro našince v oblasti židovské historie tak velký věhlas navzdory tomu, že je nám těžko dostupné a je tak opředeno legendami. Město založil ve 13. století kníže Lev a jeho historie je ponejvíce spjata s osudy Polska. Hlavní rozkvět zažilo v 16.–17. století v renesančním období. Zažilo mnoho válek, ale jeho historické jádro si udrželo své hodnoty a patří dnes mezi památky světového kulturního dědictví UNESCO.

DNES SOTVA ŠEST TISÍC

Židé se ve Lvově objevili brzy po vzniku města. Zajímavé je, že tu současně existovaly po staletí dvě židovské obce: starší a větší předměstská, založená r. 1352, a městská, poprvé zmíněná v roce 1387. V 60. letech 14. století získali vlivní Lvovští Židé od krále Kazimíra Velkého značná privilegia, zabývali se hlavně obchodem a zčásti řemesly. Zlatý věk prožívali spolu s městem v 16. a 17. století: k roku 1552 bylo na předměstí napočteno 52 židovských domů s 559 obyvateli, ve vnitřním městě pak 29 domů s 352 obyvateli. V 1. polovině 19. století, kdy se se Lvov stal střediskem židovského osvícenství – haskaly, zde žilo už 20 000 Židů. V r. 1910 to bylo 57 000 (28 % obyvatel města), těsně před 2. sv. válkou pak 110 000 osob, což představovalo 33 % populace.

Po nacistickém útoku na Polsko a sovětské anexi našly ve městě útočiště další desetitisíce Židů, takže v okamžiku německé okupace Lvova jich zde živilo asi 160 000. Téměř všechny nacisté zavraždili, po osvobození v r. 1944 se úřadům přihlásila jen necelá tisícovka přeživších. Dnes tu žije asi 6000 obyvatel židovského původu (přišli sem po válce z jiných oblastí), ale jen zlomek se hlásí oficiálně k židovské obci.

PAMÁTKY

Staletá existence židovské minority ve Lvově zanechala řadu památek movitých a nemovitých, ale návštěvník má s jejich nalezením problémy: zčásti byly zlikvidovány, zbytek je roztroušen po značné ploše města, informační materiály jsou špatně dostupné, někdy obsahují zavádějící tvrzení a místní obyvatelé v drtivé většině nevědí ani, na co se vůbec ptáte.

Židovské osídlení ve vnitřním městě se prostíralo kolem dnešních ulic Starojevrejské (Starožidovské) a zčásti Fedorovy a bývalo uzavřeno branami. Ponejvíce tři

až čtyřpodlažní domy se příliš neliší od ostatní městské zástavby, jen u některých vstupních veřejí spatříme mezuzu, případně průchody do vnitřních dvorů. Kromě obytných domů bychom zde dřív též našli židovský špitál, vězení, rituální lázeň, náboženskou studovnu a prodejní kvelby.

Průchody do dvorů ve Starojevrejské. Foto autor.

Existovaly zde dvě synagogy: starší, z roku 1582 v renesančním stylu, zvaná Zlatá růže, v sousedství pak Velká městská synagoga z let 1799–1801. Oba chrámy zničili nacisté, ze Zlaté růže stojí zbytky severní stěny.

Cori Gilod je jediná funkční synagoga ve Lvově. Foto autor.

Předměstská židovská čtvrť se nalézala na Krakovském předměstí v části Podzámčí, ve starší době mezi břehem řeky Poltavy (dnes je tok řeky v podzemí) až ke klášteřu benediktinek. Z původně hustě řazených bloků domů s četnými synagogami tu najdeme jen několik budov. Původní atmosféra je nenávratně pryč. Zmizela i Velká předměstská synagoga, stavba Giacoma Maldeny z r. 1632, jejíž konstrukční typ se stal předobrazem desítek podobných synagog v Haliči, Polsku, Uhrách a také na Moravě. Na další nacisty zničené synagogy – reformní templ a chasidské školy Bejt Lechem a Or Šemeš – alespoň upozorňují pamětní desky či památníky. V podstatě zářákem přečkala ortodoxní synagoga Jakoba Glanzera na Vugilné ulici z let 1842–4. V letech 1945–62 to byl jediný funkční svatostánek, od r. 1991 zde sídlilo židovské kulturní centrum Šoloma Alejchema se sálem, knihovnou a mikví, dnes opuštěná budova chátrá.

Starý židovský hřbitov se nalézal na mírném vršku mezi dnešními ulicemi Bazární, Rappaporta, Kleparovskou a Pivovarskou. Bylo to jedno z nejstarších pohřebišť v Evropě vůbec s náhrobkou datovanými údajně až do let 1348, obsahovalo několik tisíc kamenů, též s pozoruhodnou reliéfní výzdobou. Hřbitov byl uzavřen v r. 1855 za velké epidemie cholery a tehdy bylo založeno nové pohřebiště asi 1,5 km dále na hoře Kortuma, při dnešní Jerošenkově ulici.

V 19. století se židovské osídlení na předměstí rozšířilo na levý břeh Poltavy až ke starému hřbitovu. Tato novější zástavba se povětšinou dochovala, a to včetně někdejších budov novodobých židovských institucí: nemocnice (v maurském

stylu, 1901), secesní divadlo Koloseum (1900), průmyslová škola (1891) a novo-barokní sídlo židovské obce (1899). Pobyt spisovatele Šoloma Alejchema v r. 1906 připomíná pamětní deska na průčelí domu v Kotlářské 1. V 1. polovině 20. století vzniklo západně od městského jádra židovské gymnázium, učitelský ústav, nové židovské divadlo a soukromé paláce. Dále od centra, poblíž hlavního nádraží byla v l. 1923–4 postavena synagoga ortodoxního spolku Cori Gilod. Dnes je to (od obnovy v r. 1988) jediná fungující synagoga ve městě, i s košer kuchyní a mikví.

HROBY A KLECE

V letech nacistické okupace byli všichni židovští obyvatelé města až do deportace (tedy mezi lety 1941–3) soustředěni do uzavřeného ghetta severně od staré před-městské obce, za železniční tratí. Právě zde se dnes tyčí bronzová socha – památník obětem holocaustu z r. 1992. Nacisté zcela zlikvidovali starý židovský hřbitov, přičemž náhrobky použili na zpevnění cest, a těžce poškodili hřbitov nový. Ten byl v roce 1962 propojen s křesťanským v jedno obrovské pohřebiště bez přesného ohraničení, takže vedle sebe můžeme vidět na kamenech symboly Davidovy hvězdy, kříže a půlměsíce. Našince poněkud zaskočí nezvyklá výzdoba hrobů, ale především železné klece vymezující prostor hrobu, zřízované zde z ryze pragmatických důvodů na ochranu před poškozením a krádeží.

Stovky a tisíce judaik, movitých předmětů a památek na předchozí generace jsou dnes součástí místních muzeí a galerií, největší sbírky lze nalézt v Muzeu historie náboženství na Muzejním náměstí nedaleko Rynku, další v Muzeu etnografie a uměleckého průmyslu, v Historickém muzeu a v Galerii umění. Krátkou dobu (1934–40) existovalo menší židovské muzeum v budově ŽNO na ulici Š. Alejchema. Vzhledem k přebohaté minulosti a množství historických památek lze předpokládat, že dříve či později ve Lvově bude židovské muzeum obnoveno.

SPÍCÍ

Dnešní milionové velkoměsto a centrum západní Ukrajiny žije svým ospalým tempem. Historické město, v poněkud zanedbaném stavu a s nevyužitým potenciálem kulturních památek, připomíná spící princeznu. Zájemci se sem příliš nehrnou, jen několik autobusů polských turistů si zatím každou neděli nostalgicky připomíná záslou slávu města.

JAROSLAV KLENOVSKÝ

Josi Klein Halevi

VÁCLAV HAVEL JAKO PŘÍTEL IZRAELE

Pátého října 2006 se dožil sedmdesátiletý Václav Havel. Česká média přinesla řadu článků, jejichž autoři hodnotili politický a kulturní význam bývalého prezidenta a roli, kterou sehrál v české a mezinárodní politice. Jeden z textů se soustředil na Havlův podíl ve vytváření nových vztahů se Státem Izrael. Napsal jej americký spisovatel a novinář žijící v Izraeli Josi Klein Halevi a přetiskujeme jej se svolením Hospodářských novin.

Izraelci si dobře pamatují, kam vedla první mimoevropská cesta Václava Havla coby prezidenta. Bylo to v roce 1990 do židovského státu.

Toto přátelské gesto připomíná Izraelcům, kteří si někdy téměř zoufají nad instinktivně protiizraelskými postoji Evrop-

Václav Havel u Zdi nářků. Foto Karel Cudlín, 1996.

ské unie, že existuje i jiná Evropa. Ta, jež upřímně usiluje o usmíření s židovským národem. A nikdo není lepším symbolem této nové Evropy než právě Václav Havel.

ČEŠI JSOU SPOJENCI

Když si při obnovování kontaktů svobodného Československa se světem vybral na prvním místě Izrael, vyslal tím několik zpráv.

Ta první byla pro arabský svět: Československá protiizraelská politika, způsobená sovětským nátlakem, právě skončila. Druhá zpráva byla určena izraelské vládě: Demokracie jsou přirozenými spojenci. Třetí byla pro židovský i český národ: Hořká historie je pryč, otvíráme nové období přátelství a vzájemného respektu.

Když jsem krátce po sametové revoluci navštívil Prahu, pochopil jsem, že už v dobách sovětské nadvlády se v české demokratické opozici vytvořily nové vztahy mezi lidmi židovského a nežidovského pů-

vodu. V žádném jiném disidentském hnutí střední a východní Evropy nebyli tak vítáni ti, kdo se otevřeně hlásili ke svému židovství. A nikde jinde nebyl antisionismus tak rezolutně odmítnut.

Čeští demokraté rozuměli, že antisionismus – tedy postoj, podle něž jsou všechny nacionalismy na světě přijatelné, krom židovského – není jen skrytým antisemitismem, ale že je také jedním z nástrojů sovětské totality, jak se ukázalo při procesu se Slánským v roce 1952. A není proto překvapivé, že mezi novinky pražského jara 1968 patřilo odmítnutí sovětského antisionismu.

TŘETÍ TOTALITÁŘSKÁ HROZBA

Havel na tuto tradici navázal svou odvážnou podporou válce proti džihádistickému teroru. Dnes je jedním z mála liberálních Evropanů, kteří jednoznačně stojí proti novému barbarství, jež zachvátilo část muslimského světa.

Havel vnímá, že civilizace teď čelí třetí totalitářské hrozbě: po nacismu a sovětském komunismu. A vnímá také, že džihádismus útočí na Izrael stejně, jako kdysi nacisté a sovětské komunisty spatřovali v Židech jednu z překážek v dobytí světa.

V generaci našich otců obvykle Žide chápali západní Evropu jako osvícenou „dobrou Evropu“, kdežto východní považovali za beznadějně antisemitskou „špatnou Evropu“. V posledních letech se tyto kategorie do určité míry převrátily.

Západoevropané se dostali na protiizraelské pozice. V jednom průzkumu označili Izrael za největší hrozbu pro světový mír, větší než Írán a Severní Korea... Tak surrealistické čtení světa je nemyslitelné mezi východními Evropany, kteří zažili sovětskou éru a dnes mají o diktaturách pramálo iluzí.

V Havlově osobě cítíme morální jasnost a citlivost vůči totalitám, která se nedá zastrašit západní politickou korektností – jako se nedala zastrašit Sověty.

Izrael si zažil další trpkou válku, tentokrát proti džihádistické skupině pod přímou patronací apokalyptických mullů z Íránu. Trpka je na tom morální slepota mnoha Evropanů, kteří odsuzují Izrael, když se brání proti teroristické agresi a snaží se minimalizovat civilní oběti; ale už neodsuzují Hizballáh, když míří na běžné izraelské obyvatele, ukrytý za řadové Libanonce. Viděno z Jeruzaléma, většina Evropy se zase jednou jeví mravně chorá.

Tedy o důvod víc připomínat si, kde máme skutečného přítele.

TEREZÍNSKÉ STUDIE PO DESÁTÉ

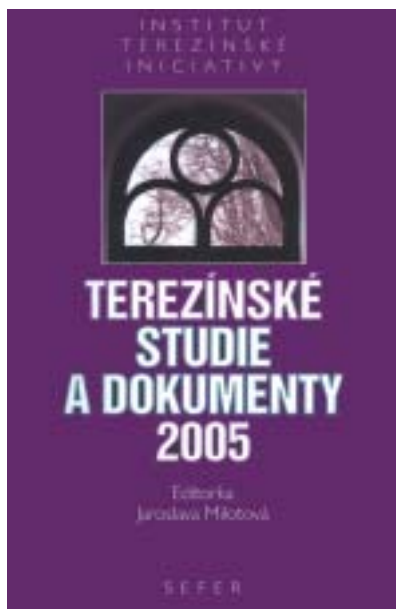
Základ jubilejního sborníku Terezínských studií a dokumentů (česká verze) tvoří příspěvky přednesené na konferenci, na niž se koncem roku 2004 sjelo do Památníku Terezín na šedesát historiků z Čech, Slovenska, Německa, Rakouska, Polska, Izraele a USA. Konferenci o stavu a perspektivách historiografie terezínského ghetta jsme se věnovali podrobněji v Rch 10/2004, zde jenom připomeneme, že poukázala na mimořádnou šíři témat, která bádání o Terezínu nabízí, a umožnila srovnávat výzkumné tradice a metodologická východiska zkoumání holocaustu.

Dokládají to i příspěvky z konference, které editorka vybrala do sborníku. Jsou to především čtyři příspěvky německých historiků. Autor prvního textu Wolf Gruner (Institut für Zeitgeschichte) se zabývá protizidovskou politikou v protektorátu v letech 1939–41. Alfred Gottwaldt (Deutsches Technikmuseum) se věnoval úloze říšských drah při zajištění transportů do KT a dotkl se i některých momentů účasti protektorátních drah. *Terezín: ghetto, nebo koncentrační tábor?* nazval historik Peter Klein studii, která je zasvěceným příspěvkem do aktuální diskuse. Beate Meyerová (Institut für die Geschichte der deutschen Juden) se zabývá vztahem vedoucích činitelů Říšského sdružení Židů v Německu k deportacím Židů do Terezína. Eleonore Lappinová (Institut für Geschichte der Juden in Österreich) se věnuje osudu několika tisíc maďarských Židů, kteří se dostali do Terezína. V příspěvku, nazvaném *Život s hmyzem* zůstává česko-izraelská historička, spisovatelka a překladatelka Ruth Bondyová věrna svému autorskému stylu, který jí umožňuje vidět velké děje prostřednictvím dějů malých, zachycovat dějiny jaksi zevdola, z detailu, ze zážitku.

Další příspěvky, psané přímo pro sborník, citované studie rozmanitě doplňují. Ekonom Jiří Kosta, žijící od r. 1968 v Německu, zachytil své osobní zážitky z „pochodu smrti“. Historik Alfons Adam je autorem první monografie o pobočném táboře v Holýšově na Domažlicku. Nástinem životopisu a díla „rasového badatele“ Hanse Friedricha Karla Günthera přispěl do sborníku Uwe Hossfeld (Institut Ernst-Häckel-Haus v Jeně). Michal Šimůnek (Ústav soudobých dějin AV) ve své studii píše o seriózních badatelích, kteří se nevědomky stali předchůdci nacistických eugeniků. Podnětný vhled do mechanismů protektorátní antisemitské propagandy v médiích napsal americký publicista žijící v Praze Peter Richard

Pinard pod titulkem *Alois Kříž a cyklus rozhlasových relací „Co víte o Židech a zednářích?“*. Další z tolik potřebných studií na téma osud sudetských Židů po mnichovském diktátu napsal Tomáš Fedorovič (Památník Terezín). Pozoruhodné příběhy několika set slovenských Židů, jimž se za války podařilo uprchnout do Švýcarska ve vlaku pod nákladem dříví nebo uhlí, popsala Kateřina Čapková (New York University, Praha). K jedné pozapomenuté historii se vrátil Michal Frankl (ITI) ve studii, jejíž téma naznačuje podtitulek: *Československo a rumunská uprchlická krize (1937–1938)*.

Fakt, že česká verze Terezínských studií a dokumentů dospěla k desátému svazku, je vhodnou příležitostí složit poklonu tvůrcům sborníků. Jen ten, kdo do podob-

né práce nahlédl, ví, kolik úsilí stojí za těmi několika tisíci stran odborných textů. Erudice a rozsáhlý přehled v oboru se předpokládá jako samozřejmost. Kromě toho je třeba mít představu o tématu, umět o ní přesvědčit jiné, vyhledat autory a vést je, hlídat termíny, udržet solidní odbornou a stylistickou úroveň textů, dokázat je komponovat do smysluplných celků atd. Sborníky navíc vycházejí už několik let v nové kvalitní a přehledné grafické úpravě (to není samozřejmé). Podobných edic není u nás mnoho a patří ke kulturním počinům, které naznačují, v co jsme už skoro nevěřili, totiž že možná časem i v historiografii nastanou u nás normální časy. **tp**
(*Terezínské studie a dokumenty 2005*. Ed. Jaroslava Milotová, vydalo nakl. Sefer. 432 str., cena 320 Kč, v redakci 270 Kč.)

BABIJ JAR

(dokončení ze strany 3)

Památník v Babím Jaru byl postaven až v roce 1976. To bylo již za tvrdého neostalinického Brežněvova režimu, a proto neudívá jeho bombastický rozměr a ani fakt, že nepřipomíná židovskou tragédii. Symbolický památník židovským obětem byl umístěn na druhé straně parku teprve nedávno (viz Rch 10/2005).

VZPOMÍNKA

Šedesát pět let po největší masové vraždě v historii, která se odehrála během dvou dnů, se na jejím místě sešlo obrovské pietní shromáždění. Pod záštitou ukrajinského prezidenta Viktora Juščenka se tu pod širým nebem konaly zádušní mše, katolická a pravoslavná, a modlitby židovské v podání fascinujícího kantora Jicchaka Helfgotta. Slavnostního aktu se vedle prezidenta Juščenka (a jeho protikandidáta a politického rivala Viktora Janukovyče) účastnil i prezident Izraele Moše Kacav, chorvatský prezident Stjepan Mesič a prezident nově vzniklého státu Černá Hora Svetozar Marovič. Mezi mnoha dalšími hosty byli i premiéři, ministři a oficiální představitelé více než padesáti zemí, ale také bývalý polský prezident Aleksander Kwasniewski, předchozí prezident Ukrajiny Leonid Kučma, bývalý ruský premiér Viktor Černomyrdin a mnozí další.

Pietní shromáždění bylo součástí vzpomínkových akcí, které uspořádalo Světové fórum o holocaustu (World Holocaust Forum) pod vedením Vjačeslava Moše Kantora. Ten se snažil zopakovat nesmírný úspěch setkání dvaatřiceti hlav států při příležitosti 60. výročí osvobození koncentračního tábora v Osvětimi (viz Rch 3/2005). Tentokrát se sice nepodařilo získat tolik předních světových politiků, akce však byla i tak velmi důstojná. Obdobně, jako při osvětímských vzpomínkových akcích v krakovském divadle, konal se i zde, v kyjevském divadle Tarase Ševčenka, kulturní program. Tentokrát nebyl tak bombastický a okázalý, byl pojat velmi moderně a dramaticky. Vadou na kráse však byly nesmírně dlouhé projevy doslova všech možných státníků a politiků.

Moše Kantor však může být spokojen. Ukrajinská veřejnost, a s ní i mnohá světová média, zaměřila pozornost na historii, která se zdála již téměř zapomenuta. Jeho úsilí burcovat svědomí národa a vlastně i celého lidstva se tak jistě zčásti naplnilo. A nebo zůstalo jen u další okázalé akce?

TOMÁŠ KRAUS

BESTIÍM NAVZDORY

Šestadvacátého září tomu bylo přesně sto let, co se v Praze sešla ustavující schůze Spolku k založení a vydržování židovského muzea v Praze. To výročí mohl pominout jen naprostý ignorant: rok 2006 byl ozdoben skoro nepřetržitým pásem pořadů, výstav, koncertů, přednášek apod., které se více či méně vztahovaly k pozoruhodného

Emil Orlik, Finis, ghetto.

fenoménu, jímž Židovské muzeum v Praze skutečně je, k jeho historii, významu, osobnostem a samozřejmě k jeho vzácným sbírkám. (O všech těchto aspektech, jsme již v minulých letech v Rch podrobně psali.) Jedním z vrcholných momentů oslav byla výstava nazvaná *Bestii navzdory*, která proběhla v srpnu a září 2006 v Galerii Roberta Guttmanna. Výstava se omezila na léta 1906–1940, soustředila se tedy na tu část sbírkových fondů, které se do depozitářů muzea dostaly především ze synagog zrušených při asanaci pražského ghetta na přelomu 19. a 20. století, a pak z darů.

K této době a k této části sbírek se vztahuje také katalog výstavy, který editory a z větší části i autorsky připravila kurátorka expozice Magda Veselská. Úvod jejího katalogového textu tvoří obecnější informace o sběratelství judaik a počátcích samostatných židovských muzeí – je zajímavé, že začala vznikat poměrně pozdě, až koncem 19. století, pražské muzeum tedy patří k nejstarším. V další části úvodu autorka podrobně referuje o vzniku muzejního spolku a o jeho činnosti do roku 1940, nakonec přidává portréty dvou o muzeum i jinak velmi zaslužilých mužů: dr. Augusta Steina (1854–1937), mj. prvního českého předsedy pražské židovské obce (1922), a jednoho ze zakladatelů muzea Salomona Huga Liebena (1881–1942). Jen stručně popisuje situaci muzea a jeho sbírek po

roce 1940 pod vládou nacistů, léta pod vládou komunistů zmiňuje pouze letmo, když hovoří o ztrátách v letech 1950–94.

Jádrum publikace je přehledný katalog sbírkových předmětů ŽM v Praze z let 1906–1940: jde o soupis a stručné charakteristiky asi 760 předmětů; asi pětina z nich je navíc doplněna fotografiemi, odborným komentářem a vřazením do kontextu dnešního sbírkového fondu muzea. Fotografie jsou vybírány tak, aby si čtenář mohl vybavit celou šíři sbírkového fondu. Zdůrazňuje se tak instruktivní, vzdělávací funkce této publikace, která u nás stále ještě převažuje nad funkcí základní, jíž je u katalogu odborný záznam, popis. Této funkci slouží dílo velmi dobře (jde o první soupis svého druhu), kromě toho však – jak je tomu často v podobných případech – doplňuje i tento katalog obsažnější historické a odborné studie, které snad někdy vzniknou. Proto budou čtenáři katalogu jistě postrádat výčet základní literatury, který by jim pomohl k další orientaci. To je asi jediná podstatnější výtka autorce úvodních textů, kterou jí může laický čtenář adresovat. Jinak s ní bude po prohlídce katalogu jistě souhlasit, že sbírka v ŽM vznikla „Bestii navzdory – poprvé když se jejím prostřednictvím podařilo zachránit alespoň některé památky po řádění *bestie* v rámci asanace pražského Josefova, podruhé, když se hrála důležitou roli v úvahách o vytvoření Židovského ústředního muzea v Praze v období druhé světové vál-

Josef Bindeles, Portrét rabína Efraima Löwa Katze Tewelese.

ky a přispěla tak k uchování židovské kulturní paměti, kterou se jiná *bestia* snažila navždy vymazat.“ Dodejme jen, že díla, jako je tento katalog, pomáhají uniknout ještě další bestii, jíž nás chtěla předhodit diktatura, která přišla po roce 1948, bestii zapomnění. **tp**

ŘÍKAL JSEM JIM TO OD PLIC

(dokončení ze strany 7)

Vždycky jsem byl považován za „odpůrce režimu“ a „německého kapitalistu“, ale naštěstí se nám nikdy nic nestalo. Nepočítám takové to obtěžování, výslechy, když jsem se sešel s někým z ciziny, a fakt, že jsem až do roku 1966 neměl pas. Nejráději jsem měl celozávodní schůze, to jsem se přihlásil o slovo a všichni se už těšili, co řeknu. Všem kádrovákům jsem vždycky od plíc řekl, co si myslím. Když ale přišli v srpnu 1968 Rusové, věděl jsem, že je čas odejít.

Utekli jste hned?

Ano, druhého září jsem zajel s autem a rodinou, manželkou a dvěma dětmi před budovu konstrukce v Radlicích, to už bylo ve Výzkumném a zkušebním leteckém ústavu. V domě se otevřela okna a všichni nám mávali a loučili se, bylo to dojemné. Nakonec jsme zakotvili v Mnichově, protože jsem tam našel odpovídající práci. A tady jsme natrvalo zůstali, syn a dcera vystudovali, založili rodiny.

Nevadilo vám, že se znovu vracíte do „pekelného Německa“?

Víte, já si v Čechách užil své. V Německu jsem dostal možnost normálně žít a pracovat, bez strachu z toho, co kterého kádrováka napadne. Tu možnost jsem využil.

Cítíte se jako Němec, nebo jako Čech?

Já se cítím jako Evropan, který inklinuje k češtví.

Udržoval jste kontakt s přáteli v Čechách?

S těmi, co se nebáli udržovat kontakt se mnou, jsem si psal. Sledoval jsem, co se tu děje, a měl jsem ohromnou radost, když padl komunismus.

Jak si vysvětlujete, že dědeček nedostal čestné občanství Prahy, o které byl žádán primátor Prahy už v roce 1932 a pak znovu roku 1991?

Myslím, že ho brali jako Němce a nějak se jim to nehodilo. Což je paradox, protože dědeček pocházel z venkovské židovské rodiny ze Stránčic, doma mluvili česky, dobrou němčinu se musel naučit až na školách v Praze a při sčítání lidu roku 1930 se jako jediný z nás zapsal jako Čech.

A co pro vás znamenalo čestné občanství Prahy 9?

Mě to moc potěšilo, dojalo. Bral jsem to jako čest pro celou rodinu, hlavně tedy pro dědečka. **ALICE MARXOVÁ**

SENZAČNÍ OBJEV V PLZNI ...a jiné události

/Vybráno z českého tisku/

Týdeník Instinkt publikoval portrét Meryl Streep (57). Herečka, držitelka dvou Oscarů a dalších cen za filmové herectví (dvacet nominací na Zlatý globus), zařazovaná mezi největší divy světa, je prý po otci se-

fardská Židovka, jejich rod se původně jmenoval Messerschmitt. ■ Všechna významná média informovala o tom, že vláda na základě upozornění tajných služeb ohlásila nebezpečí teroristického útoku v České republice. Byla zvýšena ostraha mj. některých objektů židovské obce. Noviny pravidelně přinášely snímky policistů v blízkosti Židovské radnice nebo synagog. ■ Pod titulkem „Židům hrozil únos a smrt“ přinesly Střední Čechy (7.10.) a dalších devatenáct novin stejného vydavatele zprávu, že arabští teroristé chtěli během židovských svátků přepadnout synagogu v Jeruzalémské ulici, vzít rukojmí a později je zabít. Informace údajně pochází ze zpravodajského prostředí. Zprávu však nikdo oficiálně nepotvrdil. Některé noviny, např. Euro (16.10.), pochybují o reálnosti hrozby a uvažují o tom, že politici tak chtějí odvést pozornost „od svých hanebností“. ■ Hospodářské noviny (6.10.) uveřejnily anotaci na dokumentární film J. Hádkové o spisovateli a novináři E. E. Kischovi. Dokument vysílala 10. 10. ČT. ■ Nedělní svět (1.10.) doporučuje čtenářům návštěvu muzea turistiky v renovované bývalé synagoze v Bechyni, kde je „několik informačních panelů věnováno také tématu zdejších Židů“. ■ Na otázku MfD (30.9.), co říká tomu, že jeho oblíbený autor Jakub Deml byl „antisemita a ve svých za německé okupace publikovaných zápisnicích Šlápěje napadl Židy“, odpověděl nositel Ceny Egona Hostovského, prozaik z Demlova Tasova Karel Švestka (80) mj.: „Co se těch Židů týče, tak to snad lze vysvětlit: tehdy hodně nakladatelství patri-

lo Židům a on u nich neuspěl, odmítli ho.“

■ Pod titulkem „U Hybernů otevrou Golem“ připomíná deník Právo (18.10.), že hlavním tématem nového českého muzikálu je „láska křesťanského mladíka k židovské dívce, která se potýká s překážkami, které jsou dány jejich rozdílným původem“. ■ Týdeník Reflex (12.10.) publikoval obsáhlý portrét spisovatele Arthura Koestlera, autora románu „Tma o polednách“ (1940), v němž jako jeden z prvních západních autorů odhalil pozadí sovětského systému. Není bez zajímavosti, že původně levicovému autorovi otevřely oči zážitky ze španělské občanské války, podobně jako Orwellovi. Koestler ještě za války napsal román o osudu Židů v Evropě, po r. 1945 romány o zakládání kibuců v Izraeli aj. Narodil se v Budapešti, jeho matka pocházela údajně ze staré pražské židovské rodiny. ■ Pod titulkem „Objevila Eichmanna v nás“ publikovala MfD (14.10.) obsáhlý portrét filosofky Hannah Arendtové, od jejíhož narození uplynulo sto let. „V čem byla asi hlavní zásluha této ženy?“ ptá se autor. „V tom, že své otázky po příčinách špatného stavu světa, po důvodech vzniku totalitních společností a po úloze člověka v nich, položila způsobem, kterému mohl rozumět vlastně jakýkoli člověk. Kromě elity, k níž patřila, vtáhla do přemýšlení o moderní politice celou střední třídu.“ ■ Kontroverzní slovenský historik M. Ďurica ve své nové knize tvrdí, že prezident Slovenského státu Tiso nebyl přímo odpovědný za pronásledování slovenských Židů. Historik už vzbudil pozor-

nost v 90. letech, když ve svých dějinách Slovenska zkrusoval údaje o deportacích Židů ze země za 2. sv. války. ■ „Bylo to hloupé opilécké žvanění,“ řekl podle Pražského deníku (13.10.) americký herec a režisér Mel Gibson o svém nedávném poči-

nu: řídil v opilosti auto a policistu, který ho zastavil, zahrnul antisemitskými nadávkami. Řekl mu mj., že Židé jsou odpovědní za všechny války. Prý už se ale dva měsíce nedotkl alkoholu. ■ „Vládní struktura v Rusku a organizovanému zločinu (tam, kde se obě struktury nekryjí) slouží Kavkazané zhruba k stejnému účelu jako kdysi nacistům Židé: jako jednoduše označitelní viníci složitých problémů,“ píše Nedělní svět (15.10.) v článku „Rusko: studená válka, díl II.“ ■ Pod titulkem „Turečtější než Turek“ se roze-psal čsp. Profit (9.10.) o zakladatelích tradice výroby fezů ve Strakoncích Wolfovi Fürtovi (1782-1850), který začal onu pokrývku hlavy vyrábět r. 1828, a jeho synovi Josefu Fürtovi (1822-1892). ■ Nedělní sport (8.10.) referoval o tom, že fotbalisté berlínského klubu TuS Makkabi odešli v utkání šesté německé ligy ze hřiště, protože fanoušci a hráči soupeře VSG Altglienicke je častovali voláním „Židi do plynu“, „Osvětím je

zpátky“ apod. Rozhodčí tvrdil, že nic neslyšel. ■ Kutnohorský deník píše krátce o největším a nejlépe udržovaném židovském hřbitově na okrese, v obci Malešev, kde je pohřben mj. otec Jiřího Orteny. ■ Týdeník Sokolovska (27.9.) zpravuje o tom, že se Sokolov rozhodl k rekonstrukci tamního židovského hřbitova. ■ ČR7 (17.10.) krátce informoval posluchače, že Židé nebyli jen obětmi, ale také aktivně bojovali proti nacismu. ■ LN (27.9.) připomněly masakr v Babím Jaru před 65 lety a hovořily mj. s Oleksandrem Opengeimem, který jako čtyřletý tehdy náhodou přežil. ■ O dlouhodobém projektu Fžo v ČR na záchranu židovských památek psal zasvěceně čsp. Moderní obec (4.10.) ■ Pod titulkem „Židovství je rodinný podnik“ přinesl Brněnský deník (7.10.) obsáhlý rozhovor s brněnským rabínem M. Ch. Kollerem. ■ „Plzeň míří mezi evropskou archeologickou elitou“ nazvalo Právo (30.9.) text, který referuje o objevu židovského hřbitova z poloviny 15. st. Podobné nálezy se zkoumají údajně jen na čtyřech místech našeho kontinentu.

(Vybral tp, kresby A. Sládek.)

IZRAEL: Kacav končí s ostudou

Řezník stojí před vlastní porážkou. To lze říci na adresu prezidenta Mošeho Kacava (česky řezník), jenž devět měsíců před koncem mandátu čelí tlaku na rezignaci. Příčina nespočívá v politice, byť sám Kacav tvrdí, že je obětí „politického lynče“, nýbrž v podezření z takových činů, které najdeme v trestním zákoníku pod hesly znásilnění, sexuální obtěžování, podvody či nezákonné odposlechy. Již začátkem léta policie doporučila vyšetřování prezidenta a nyní nejvyšší státní zástupce Menachem Mazuz rozhoduje, zda nařídí trestní stíhání – jasno bude až po uzávěrce Rch. Ale i kdyby Mazuz couvl, mediálně je případ rozjetý dosti fatálně. V tisku vycházejí další a další detaily a svědectví již desítky žen, které rozvíjejí původní stížnost bývalé zaměstnankyně prezidentské kanceláře, známé pod iniciálou A.: ta tvrdí, že Kacav ji nutil k sexu pod pohrůzkou vyhazovu. Proto v Izraeli již běží vážná debata o Kacavově nástupci. Jde o to, kdy o něm bude Kneset rozhodovat, a o jednu formalitu – zda hlava státu, která jako první zahájila sedmileté období bez možnosti opakování (dosud bylo pětileté a umožňovalo opětovnou volbu), tento mandát dotáhne do konce.

MACHO UŽ ODCHÁZÍ

Proti sobě má Kacav velkou sílu – drtivou většinu poslanců včetně zákonodárců z vlastního Likudu i členy vlády. Ministryně školství Juli Tamirová ho již ultimativně vyzvala k odchodu. Zastánců má mnohem méně, a to ještě mimo izraelský mainstream.

Důraznou oporu prezident našel u duchovního vůdce Islámského hnutí, šejcha Abdalláha Nimra Darviše. Ten na ramadánové večerní hostině (*iftar*), kterou Kacav již popáté pořádal pro špičky arabské komunity, povstal a pravit: „Nechceme, aby mediální tsunami vynášelo rozsudky nad izraelským občanem číslo jedna dříve, než tak učiní řádný soud.“ Darviš médiím možná trochu po právu vyčínil, že si nárokují čtvrtou moc – po výkonné, zákonodárné a soudní – ve státě, ale aby nebylo pochyb o jeho sympatiích, přímo Kacavovi řekl: „Byl jste silný, musíte být silný a budete silný. Modlíme se, aby silný Moše Kacav opět našel sama sebe.“

Podobně se ukekl – v domnění, že jsou vypnuty mikrofony – i ruský prezident Putin, když v Moskvě vítal dorazivšího premiéra Ehuda Olmerta: „Pozdravujte vašeho prezidenta! To je chlapík! Znásil-

nil deset žen! To bych od něj nikdy nečekal. Všechny nás překvapil a všichni mu závidíme.“ V sále zabouřil smích, ale Olmert suše odpověděl: „Být vámi, nezáviděl bych mu.“ (Měl na mysli až šestnáctiletý trest, který Kacavovi hrozí.) Mluvčí Kremlu pak horko těžko vysvětloval, že prý šlo o nepřeložitelný slovní obrat v ruštině.

Zcela z druhé strany barikády se případu věnuje světový tisk, hlavně v USA, zemi citlivé na rovnost všeho druhu. New York Times připomíná posun v izraelské společnosti ve vztahu k ženám. Desítky let se v Izraeli mlčky, leč široce předpokládalo, že vysocí důstojníci i vládní úředníci mají sexuální vztahy se svými zaměstnankyněmi na jakési feudální bázi. V případě národních legend typu Mošeho Dajana to dokonce patřilo k jejich mytologii. Až v roce 1998 přijal Kneset, inspirován americkou legislativou, zákon o sexuálním obtěžování (pomáhala ho prosadit i Dajanova dcera Jael).

V posledních letech skutečně slábne machistická stopa, kterou Izraeli vtiskla generace otců-zakladatelů. Selhalo například úsilí Cahalu, které mělo potřit pláč mužských vojáků na pohřbech padlých kamarádů coby projev slabosti. Již do historie patří krédo legendárního letce a pak i Kacavova předchůdce Ezera Weizmana: „Nejlepší muže na piloty, nejlepší ženy pro piloty.“ Přitom diplomaté ještě dávají k lepšímu, jak prezident Weizman při návštěvě Českých Budějovic vzpomínal na zlaté časy svého výcviku v Československu, na prosulou hospodu Masné krámy a české holky. Jenže to, co dříve prošlo, dnes už narází. V polovině října se o tom přesvědčil ještě nedávný ministr spravedlnosti Chajim Ramon, souzený za to, že políbil vojačku proti její vůli. A totéž platí pro prezidenta Kacava.

VÝCHODNAR CELEBRITOU

Tímto mediálním koncem bychom ale neměli Mošeho Kacava odbýt. Jeho příběh totiž ilustruje i jiné posuny v Izraeli než výše zmíněné. Dobře to nastínil list The Jerusalem Post, který vyslal reportéra přímo do Kacavo-

va bydliště. Dvacetitisícové město Kirjat Malachi ukazuje to, čemu se říká „druhý Izrael“, život chudých občanů především z řad Sefardů. Právě v něm Kacav vyrůstal.

Jeho zvolení prezidentem v červenci 2000 bylo pro jedny skoro jakýmsi významným civilizačním úpadkem Izraele – stranicový bafuňář Likudu a řadový ministr vzešlý z maloměsta porazil hvězdu mezinárodních fór a mírového nobelistu Šimona Perese. Pro druhé to byla naopak známka ústupu elitářské pozice Aškenázů i toho, že Izrael přestává být skanzenem Evropy přeneseným na Blízký východ. Kacav se narodil v roce 1945 v íránském Jazdu, do svých skoro šesti let žil v Teheránu a teprve pak se s rodiči přestěhoval do Kirjat Malachi. Proto si loni na pohřbu papeže Jana Pavla II. mohl popovídat persky s tehdejším íránským prezidentem Chátamím, o dva roky starším rodákem rovněž z provincie Jazd. Kacav v sobě nemá geny formované pařížskými salony či vídeňskými kavárnami, ale taková je dnes čím dál větší část Izraele a stále více se hlásí o slovo.

Prvním sefardským prezidentem (1978 až 1983) a politickou celebritou vůbec byl Jicchak Navon, jenže ten pocházel z přední rabínské rodiny usazené v Jeruzalémě od 17. století. Kacav byl prvním skutečným „východňarem“ (*mizrachi*) mezi elitou a až v poslední době mu sekundoval lídr socialistů Amir Perc. A že s sebou přinášejí obhroublost právě oni? „Podívejte se na Chajima Ramona, a to je Aškenáz,“ říká v novinách obyvatelka Kirjat Malachi.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Moše Kacav otvírá Muzeum holocaustu v Jeruzalémě, 2005. Foto archiv.

Kalendárium

Před **50 lety**, **2. 11. 1956**, zemřel v Londýně rabín **LEO BAECK**. Náboženský myslitel, vůdce německých Židů za doby nacistů se narodil 23. 5. 1873 v Lisse (Lešno). Studoval na rabínském semináři ve Vratislavi a na liberální Hochschule für die Wissenschaft des Judentums v Berlíně, kde pak mnoho let přednášel. Po nástupu nacistů k moci odmítl odejít z Německa, třebaže měl jako už světově známý učenec řadu nabídek. V roce 1943 byl uvězněn v Terezíně. Po válce se usadil v Londýně, kde se stal mj. hlavou World Union for Progressive Judaism. Od r. 1948 do své smrti byl profesorem dějin náboženství na Hebrew College v Cincinnati (USA). Patřil k teologům, kteří hledali dialog s křesťanstvím. Je autorem řady významných děl, proslavila ho především jeho kniha *Das Wesen des Judentums* (Podstata židovství, 1903).

Před **100 lety**, **6. 11. 1906**, zemřel v Praze **MORITZ WALLERSTEIN**. Narodil se 19. 4. 1847 v Praze, kde také získal hudební vzdělání. V 60. letech byl povolán jako první kantor do londýnské německé synagogy a vytvořil tu vynikající smíšený sbor. Po několika letech přijal místo kantora a sbormistra v pražské Meiselově synagoze a tuto funkci zastával až do konce života. Vedl také v Praze hudební školu, z níž vzešli významní operní pěvci. Rovněž jeho děti se věnovaly hudbě: syn šel v otcových šlépějích, jedna z dcer byla pianistkou, druhá operní pěvkyní v Salcburku.

Před **75 lety**, **12. 11. 1931**, zemřel ve Vídni **GUSTAV KOLMER** (pův. j. G. Kohn). Narodil se 16. 1. 1846 v Praze; před více než 160 lety. Po studiu práv ve Vídni a Štýrském Hradci pracoval jako stenograf Říšské rady, od r. 1875 jako redaktor *Neue Freie Presse*. Publikoval parlamentní zprávy a vnitropolitické úvodníky. Od r. 1888 vydával *Parlamentares Jahrbuch*, je mj. autorem práce *Von Goluchowski bis Taaffe* (1888) a osmivazkového díla *Parlament und Verfassung in Österreich* (Parlament a ústava v Rakousku, 1902-14).

Před **150 lety**, **13. 11. 1856**, se v Praze narodil **HEINRICH TEWELES**, jedna z výrazných postav kulturní historie Prahy posledních let Rakouska-Uherska. Po studiu práv pracoval pro *Tagesboten aus Böhmen*, r. 1900 se stal šéfredaktorem deníku *Prager Tagblatt*. Další oblastí jeho působnosti bylo divadlo: v letech 1887-1900 byl dramaturgem a od r. 1910 ředitelem pražského *Deutsche Landestheater*. Po r. 1918 se věnoval literární činnosti. Je autorem čet-

ných románů, novel, dramát a také odborných prací, z nichž jmenujme alespoň *Presse und Staat* (1886). Zemřel 10. 8. 1927 v Prain an der Rax (Rakousko).

Před **125 lety**, **16. 11. 1881**, se v Malešově narodil **HUGO MEISL**. Pracoval jako bankovní úředník, jeho životním zájmem však byl fotbal. Byl hráčem a funkcionářem Prvního vídeňského fotbalového klubu od jeho založení (1904). Patřil k vedoucím představitelům rakouského fotbalu a dlouhou dobu vedl národní mužstvo. Rozhodoval také řadu mezinárodních zápasů, byl činný jako sportovní žurnalista. Zemřel ve Vídni 17. 2. 1937.

Rabín Leo Baeck. Foto archiv.

Před **100 lety**, **20. 11. 1906**, zemřel ve Vídni **JAKOB JULIUS DAVID**. Narodil se v Hranicích na Moravě 6. 2. 1859. Po studii germanistiky, historie a pedagogiky na vídeňské univerzitě pracoval jako novinář. Byl členem vídeňské zednářské lóže Zukunft und Mitarbeit (Budoucnost a spolupráce) a literárního spolku Concordia. Patřil k oblíbeným spisovatelům své doby, jeho dílo zahrnuje romány, např. *Das Blut* (Krev, 1891), *Am Wege sterben* (Zemřít na cestě, 1900), novely, např. *Die Hanna* (Haná, 1904), a divadelní hry: *Hagars Sohn* (Hagařin syn, 1891), *Der getreue Eckhardt* (Věrný E., 1902) aj.

Před **130 lety**, **22. 11. 1876**, zemřel ve Vídni **JOHANN EMANUEL VEITH**. Narodil se 10. 7. 1787 v Chodové Plané. Po studiu medicíny ve Vídni a v Praze pracoval jako profesor a šéf veterinárního ústavu při vídeňské univerzitě – obojí ovšem až po konverzi. Později vystudoval katolickou teologii, byl vysvěcen na kněze a v letech 1830–45 působil jako kazatel v Praze a ve Vídni (dóm sv. Štěpána). Roku 1848 založil Sdružení rakouských katolíků a vydával jejich časopis *Aufwärts* (Vzhůru). Jako lékař se zabýval především homeopatií. Publikoval řadu odborných spisů, publicistické texty a také beletrii. lp, tp

SRABŮ NEBYLO MOC

Počátkem října jsem na jednom diskusním portálu četl příspěvek studenta z Moravy, který se vrátil ze školního výletu do Prahy. Mimo jiné napsal: „Když se naše třídní učitelka dozvěděla, že mezi cíle teroristů patří hlavně židovské objekty, škrtla nám návštěvu Židovského Města. Budeme se mu zdaleka vyhýbat, poznamenala. Když jsem jí řekl, že to je přesně to, jak bychom neměli reagovat, sjela mě povýšeneckým pohledem. Ano, v ten moment jsem byl ten největší hazardér, pomatenec a šílenec pod sluncem. Nikoho ani nenapadlo, že přesně toto teroristé chtějí. Chtějí, abychom kvůli nim začali měnit své životy a podřizovat se jejich vůli. Když jsem si dovolil poznamenat, že se chováme jak srabi, byl jsem brutálně pokárán a zkritizován. Taková je tedy reakce jedné maturitní třídy na Moravě. A myslím, že podobně reagují i další obyčejní čeští lidé. Rušíme návštěvy židovských měst a se staženým zadkem se ve vlastní zemi a vlastním hlavním městě chováme úplně jinak. Bůh s námi!“

Student, který tyto řádky napsal, se trefil do černého: Dnes může smrtící hrozba nenávistných odpůrců našeho způsobu života směřovat proti židovským objektům, zítra proti jakýmkoliv jiným cílům. Mezi Staronovou synagogou a Karlovým mostem není z hlediska těch, kdo plánují hromadné vraždy náhodných obětí, až tak velký rozdíl. Popírači lidskosti nakládají s vinou, trestem, životem a smrtí podle jiných zákonitostí, než jaké jsme si osvojili, a žádným vysvětlováním a ústupky na tom nic nezměníme. Vysněným cílem teroristů není svobodná společnost, ale její rozvrat. Nástrojem k tomu pak vyhrožování, šíření strachu a paniky.

Pokud se však Židovské muzeum v Praze stalo do jisté míry měřítkem toho, nakolik dealeři smrti se svým zastrašováním české společnosti uspěli, nemusíme se cítit zahanbeni. Návštěvu synagog v Praze zrušilo jen pár škol – a i v tomto případě se mi zdá, že především kvůli alibismu učitelů znervózněných z hysterie některých novinářů. Individuální návštěvníci nevzali zvýšená bezpečnostní opatření prakticky na vědomí. Chodili si prohlédnout jedinečné památky v téměř stejném množství jako jindy.

Letošní poplach kolem židovských objektů přišel 65 let poté, co Židé museli začít nosit žluté šesticípé hvězdy odlišující je od ostatních obyvatel protektorátu. Důvodem k tomuto opatření byl přátelský postoj většiny Čechů k Židům, který nacistům ztěžoval protizidovskou perzekuci. Tehdejší a dnešní dobu nelze samozřejmě v nejmenším srovnávat. Za války i dnes přesto platilo a platí: solidarita, hrdość, sebedůvěra a pevnost v postojích jsou tou nejlepší odpovědí na hrozby násilníků.

LEO PAVLÁT

(Psáno pro Rádio Česko a Rch, kráceno.)

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, Praha 1)

- Listopadová „Káva o čtvrté“ se koná **15. 11.** od 15.30 v sále v přízemí ŽOP. Pozvání přijal divadelní a filmový herec a moderátor Jaromír Hanzlík. Tradiční občerstvení, vstup volný. Připravil a moderuje Honza Neubauer.
- Ve středu **8. 11.** se od 15.30 v sále ve 3. patře uskuteční prezentace nové knihy psycholožky dr. Zuzany Peterové. Jmenuje se *Deník alkoholičky*.
- Ve čtvrtek **30. 11.** od 16.30 se ve velkém sále koná další „Podvečer s Yvonne Přenosilovou“, která si tentokrát zve zpěvačku Yvetu Simonovou.
- Prosincová „Káva“ se koná již **5. 12.** od 15.30 a uvítáme na ní oblíbeného dramatika, režiséra, spisovatele a herce Arnošta Goldflama.

JIDIŠ DIVADLO

■ V neděli **5. 11.** se od 16.00 uskuteční ve velkém sále ŽOP představení kanadského jidiš divadelního souboru *The Dora Wasserman Yiddish Theatre* z Montrealu. Zazní tu koncertní provedení muzikálu *To byly tenkrát časy* autorů Z. Mloteka a M. Rosenfelda. Vstup volný.

PLES PRO ČESKÝ LES A HAGIBOR

■ Keren Kajemet Leisrael – Židovský národní fond a Židovská obec v Praze vás srdečně zvou na charitativní společenský večer. Koná se dne **26. listopadu v 18.00 hodin** v rezidenci primátora hl. města Prahy, Mariánské nám. 2, Praha 1. Výnos ze vstupného a vašich darů bude rozdělen mezi Český les v Negevské poušti v Izraeli a Domov sociální péče Hagibor. Vstupenky v ceně 750 Kč si můžete zakoupit v pokladně ŽOP, Maiselova 18, a v kanceláři Keren Kajemet Leisrael, Jáchymova 3, Praha 1.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(Tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

- 1. 11. v 19.00: *Koncert skupiny NIKITOV* – nizozemsko-americký akustický kvartet zpívá a hraje jidiš písně aškenázských Židů a židovské písně s prvky cikánského jazzu. Vstupné 50 Kč.
- 5. 11. v 15.00: *Paměť skrytá v knihách: Terezínská pamětní kniha*. Beseda o práci s jedním ze základních pramenů, Terezínskou pamětní knihou, pod vedením Mgr. Petra Žáka. Vstupné 20 Kč.
- 9. 11. v 19.00: *Gottfried Wagner: „Kdo nevyje s Vlkem“*. Beseda s pravnukem Richarda Wagnera (v němčině s překladem) o rodinné historii rodu Wagnerů. Součástí večera bude autogramiáda Wagnerovy knihy o vztahu jeho rodiny k antisemitismu a po hlavárium třetí říše. Vstup 10 Kč.
- 12. 11. v 15.00: *Rozinky a mandle: Odpoledne pro malé badatele* (dílna určená zejména dětem od 10 do 15 let s doprovodem). Vstupné 20 Kč.

KULTURNÍ POŘADY

Detail z povijanu na Tóru, Čechy, foto Židovské muzeum v Praze.

- 19. 11. v 15.00: *Divadlo v Terezíně a Druhý český kabaret: „Duchovní vzdor“?* Beseda s americkou teatroložkou a bohemistkou Lisou Peschel. Vstup 10 Kč.
- 26. 11. v 15.00: *Děvčata z pokoje č. 28, L 410, Terezín*. Vernisáž výstavy, která vznikla péčí německé novinářky a reportérky Hannelore Brenner-Wonschick. Vstup 10 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

- 1. 11. v 18.00: *Ghetto Terezín* – vernisáž výstavy fotografií Petra Holubce, vytvořených v letech 2004–5. *Občerstvení*.
- 2. 11. v 18.00: *Parašat hašavua/Týdenní čtení Tóry* – přednáška zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona.
- 7. 11. v 18.00: *Kdo nevyje s Vlkem* – setkání a beseda s pravnukem Richarda Wagnera a prapravnukem Ference Liszta Gottfriedem Wagnerem. Anglicky s tlumočením.
- 9. 11. v 18.00: *Několik historek ze života A. G.* – autorské čtení z nové knihy a povídaní s Arnoštem Goldflamem.
- 15. 11. v 18.00: *Židé v hlavních zemích diaspory: Německo*. Debata na téma – Co se změnilo v postavení Židů od konce druhé světové války a od poloviny dvacátého století. Diskutují: J. Mlotek (místopředseda ŽOP), K. E. Sidon, PhDr. M. Pojar (bývalý ředitel VKC ŽM v Praze), JUDr. T. Kraus (tajemník FŽO).
- 20. 11. v 18.00: *Petr Koubský: Jak já to vidím* – přednáška šéfredaktora časopisu Inside o budoucnosti internetu a dalších moderních technologií a roli židovských osobností na jejich rozvoji.
- 21. 11. v 18.00: *Koncert skupiny Mišpacha* – zhudebněné texty z Tanachu (Starý zákon) spolu s ukázkami z knih *Příběhy Tóry* a *Izrael soudců a králů* od Jana Divekého.

- 23. 11. v 18.00: *Co se skrývá za Lidicemi?* – ukázky z dokumentárních filmů a beseda s režisérem-dokumentaristou Pavlem Štinglem.
- 29. 11. v 18.00: Debata na téma *Židovské kulturní dědictví v České republice a péče o židovské památky*. Diskutují: ing. Z. Novák (náměstek ministra kultury), PhDr. E. Kosáková (místopředsedkyně Nadace ŽM v Praze), Mgr. M. Malá (ředitelka NFOH), ing. S. Dederová (Česko-německý fond budoucnosti), Mgr. B. Rozkošná (specialistka na židovské památky).

Není-li uvedeno jinak, je vstupné na programy 10 Kč.

Nedělní program pro děti a rodiče

- 5. 11. v 15.00 se koná program *Simchat Tora, biblické příběhy a povídání o Bibli a Tóře*. Děti si vyrobí svůj svitek, navštíví Staronovou synagogu a v přízemí Klausové synagogy si prohlédnou skutečnou Tóru. Jednotné vstupné 40 Kč.

ROK S ŽIDOVSKOU KULTUROU/ 100 LET ŽIDOVSKÉHO MUZEA

Výběr z listopadových akcí. Úplný přehled naleznete na www.jewishmuseum.cz.

VÝSTAVY**Galerie Roberta Guttmanna**

- Do 28. 1.: *Druhý život českých svitků Tóry*. České svitky Tóry a povijany na Tóru v Memorial Scrolls Trust v Londýně a Židovském muzeu v Praze. Výstava představí tradici svitku Tóry a jeho místo v životě synagogy. Vysvětlí osudy svitků Tóry za holocaustu a po něm se zvláštním zřetelem na vylicení průběhu jejich odprodeje do zahraničí a současné existence.

Americké středisko (Tržiště 13, P 1)

- Do 24.11. *Výtvarné metafory Marka Podwala* (otevřeno ve všední dny 13–16.30).

FESTIVALY**Pražský divadelní festival německého jazyka, 3.–19. 11.**

Viola / Pražský literární dům autorů německého jazyka

- 8. a 9. 11. v 19.00: *Dlouhý pochod Lenky Reinerové* – autorka a pamětnice pražské česko-německo-židovské literatury čte ze svých knih a rozpráví o své devadesát let trvající cestě životem a světem.

Divadlo ABC

- 10. 11. v 19.00 – *Otto Tausig – Kašpar, komouš, Žid* – protagonista vídeňského Burgtheateru a mnoha německy mluvících scén vypráví a zpívá o svém životě.

MONODRAMA ŠIMON V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Dne **22. 11.** od 19.00 se v Jindřichově Hradci v Galerii Langrův dům uskuteční představení hrabalovsky laděného monodramatu Šimon od izraelského autora Jicchaka Bar-Josefa. Hraje: Rudolf Pellar.

POTŘEBUJETE POMOC? NOVÝ SOCIÁLNÍ PROJEKT FŽO

■ Federace židovských obcí v ČR (FŽO) zahájila na podzim 2006 projekt „Mapování sociálních a zdravotních potřeb židovských obcí v ČR“, který je podporován Nadačním fondem obětí holocaustu.

Smyslem projektu je vyhledat v židovských obcích v celé ČR seniory a sociálně či zdravotně potřebné, kteří potřebují pomoc v obtížných životních situacích a podmínkách, jsou osamoceni a bez adekvátní podpory.

V současné době máme přehled o sociálních a zdravotních potřebách asi 500 stávajících klientů (členů ŽO, Hidden Child, Terezinské iniciativy, WIZO i neorganizovaných), kterým pomáháme zajistit potřebnou péči. (Členství v židovské obci není podmínkou.) Předpokládáme však, že existují i další osoby, které by mohly mít o naši podporu zájem. Nabízíme tedy všem, kteří by naši péči mohli potřebovat, aby kontaktovali sekretariát FŽO, Maise-lova 18, Praha 1, 110 00, tel. č. 224 800 824, e-mail: sekretariat@fzo.cz, případně pana Michaela Lichtensteina, tel. 602 464 268, kehila@volny.cz.

Současně prosíme čtenáře, aby naši informaci i zveřejněné kontakty předali svým příbuzným a známým.

*Dr. Iva Rymešová,
koordinátorka projektu*

BAR MICVA V TEPLICÍCH

■ Dne 28. září 2006 se po dvačtyřiceti letech konal na ŽO v Teplicích bar micva. Oslavencem byl **DOMINIK LÁTAL**, kterého na obřad připravil pan Chajim Kočí ze ŽO Karlovy Vary. Po obřadu následovala oslava ve společenském klubu židovské obce. *Mazal tov!*

ŽO LIBEREC: CENA ZA REKONSTRUKCI

■ Komise pro realizaci Programu regenerace městské památkové zóny v Liberci uspořádala 4. ročník soutěže o nejlépe zrekonstruovaný objekt. První místo v soutěži získala Židovská obec v Liberci za opravu objektu Luční 2/380. Komise ocenila „příkladně provedenou rekonstrukci“ se zachováním hodnot kulturní památky.

DENNÍ CENTRUM SENIORŮ PRAHA

■ Každý den máme pravidelné aktivity, podrobněji viz www.dcs-zop.wz.cz. Zvláštní nabídka na listopad: 21. 11. od 10.30 – chanuková beseda s rabi K. E. Sidonem; 22. 11. od 14.00 – mozkový jogging s Dianou Chrástkovou a 23. 11. od 10.00 – svatba, návštěva a oslava.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

SRNÍ 2007

■ V termínu **7. – 14. ledna 2007** se uskuteční zájezd do Srní. Program: lyžování, plavání, sauna, masáže, bowling, přednášky o Šumavě, jeden den alternativní výlet do Německa, společenské hry a besedy, vycházky. Program i pro nelyžaře. Společná oslava šabat. Mohou se zúčastnit i rodiče s malými dětmi. Bližší informace na Středisku sociálních služeb ŽOP, tel. 222 310 951.

CHAVURA V BUDĚJOVICÍCH

■ Jihočeši! Organizuje se *chavura* na páteční kabalat šabat v Českých Budějovicích. Zájemci obraťte se na Rama Theina – thein@pf.jcu.cz, tel.: 723 443 601 nebo M. Procházkovou – carteria@seznam.cz tel.: 737 135 308.

INZERCE

■ Student VŠ, člen ŽOB, hledá v Praze podnájem za rozumnou cenu. Zn.: **Seriózní nabídky**. Kontakt: ŽO Brno, tř. Kpt. Jaroše 3.

■ Prodám – pronajmu funkcionalistickou vilu v Choceradech 5+2 na klidném místě s výhledem, 20 minut od Prahy, MHD, les a řeka, pozemek 1384 m², 2 velké terasy, balkon, hala, bazén, nová střecha a fasáda. Zn.: **Jen vážnému zájemci**. Cena dohodou. E-mail: jana.sedlackova@iol.cz, mobil: 724 064 682.

SEZNÁMENÍ

■ Středoškolačka z Prahy, rozvedená, sympatická, štíhlá nekuřačka hledá pro život citlivého, tolerantního partnera do 60 let nejraději židovského původu. Zn.: **Možno i z ciziny**. Odpovědi prosím do redakce Roš chodeš.

■ Muž, 46 let, zajímavý se o četbu, židovské dějiny, Izrael, hledá ženu na dopisování, výměnu myšlenek a pocitů. Zn.: **Chceš víc?** Adresa v redakci.

UPOZORNĚNÍ

■ JUDr. PhDr. Marek Čejka, Ph.D., právník a politolog, požádal redakci, aby čtenáře Roš chodeš ujistila, že nemá nic společného s M. (Martinem R.) Čejkou z redakce Te Deum, jehož kardinál Vlk (viz např. ČTK 22. 9.) podezřívá ze sympatií k „anti-

semitismu, neonacismu či islamismu“, jak o tom píšeme v Roš chodeš 10/2006.

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY V BRNĚ

V rámci brněnského festivalu židovské kultury se v moravské metropoli konají výstavy, koncerty, divadelní představení a přednášky. V jeho rámci se uskuteční například:

Divadlo Reduta

■ Do 30. 11.: *Kladovo – útek do Palestiny*
Výstava fotografií dokumentuje osud židovských uprchlíků, kteří se v prosinci 1939 vydali do Palestiny.

Divadlo Reduta

■ 17. 11. v 19.00 hodin: *Český kabaret v Terezíně*

Základem představení bude dosud neznámý kabaret napsaný v terezinském ghettu na jaře 1944 vězni Felixem Porgesem, Vítězslavem „Pidlou“ Horpatským a Pavlem Weissensteinem s texty Pavla Stránského.

Janáčkovo divadlo

■ 22. 11.–12. 12.: *Fotografie židovských památek na jižní Moravě*

Snímky architekta Jaroslava Klenovského zachycují ve výtvarném detailu to nejzajímavější z dochovaných památek a černobílé snímky uměleckého fotografa P. Heřmana zobrazují zákoutí židovské čtvrti v Třebíči.

Muzeum romské kultury

■ 9. 11. v 16.00: *Prý jsme měli štěstí* – beseda s židovskými a romskými pamětníky holocaustu. (Úplný přehled naleznete na www.jewishmuseum.cz.)

ZEMŘEL PROFESOR OTA GREGOR

Profesor **OTA GREGOR**, který zemřel 24. září ve věku nedožitých devadesátilet, patřil k nejvýznamnějším členům pražské židovské obce: bojovník západní armády, přední český odborník v oboru vnitřního lékařství a gastroenterologie, nositel britské pamětní medaile, Československého válečného kříže za statečnost a titulu Rytíř českého lékařského stavu, autor řady odborných i populárně-naučných knih. Je považován za zakladatele české psychosomatické školy.

V uctění památky profesora Gregora se uskuteční literárně hudební večer. Úvodem promluví bývalí kolegové: prof. dr. J. Blahoš a ing. P. Jirounek; klavírní skladby zahráje B. Steinerová, myšlenky Oty Gregora přednese Milan Friedl. Čtenáři Roš chodeš jsou zváni 2. prosince od 17 hodin do salónu Philharmonia (Krocínova 1, Praha 1). Vstup volný. *mf*

ŽNO BANSKA BYSTRICA:

Prajeme všetko najlepšie členom našej obce: pán Andrej Ambróš, nar. 21.9. – 83 rokov; pani Ing. Ruzena Beckova, nar. 13.11. – 79 rokov a pani Johanna Ambróšova, nar. 23.11. – 74 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Srdečne blahoželáme našim jubilantom, ktorí v **novembri** oslávia: pani Elena Dancigerová, nar. 3.11. – 88 rokov; pán Juraj Eckstein, nar. 13.11. – 79 rokov; pani Viola Fischerová, nar. 14.11. – 84 rokov; pán Ing. Tomáš Gertler, nar. 15.11. – 60 rokov; pán Róbert Kardoš, nar. 22.11. – 80 rokov; pán Dr. Tibor Kardoš-Kedar, nar. 7.11. – 73 rokov; pán Mgr. Ladislav Lehrhaupt, nar. 1.11. – 73 rokov; pán Alexander Lúčan, nar. 18.11. – 92 rokov; pán Ing. Juraj Mencer, nar. 2.11. – 70 rokov; pán Prof. Dr. Pavol Mešťan, nar. 3.11. – 60 rokov; pani Magdaléna Nágelová, nar. 22.11. – 86 rokov; pani Magda Sekajová, nar. 15.11. – 82 rokov; pani Alžbeta Schicková, nar. 7.11. – 79 rokov; pani Blanka Schönhauserová, nar. 7.11. – 94 rokov; pani Selma Steinerová, nar. 27.11. – 81 rokov a pán Tibor Vitál, nar. 10.11. – 91 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **listopadu** oslaví své narozeniny tito naši milí členové: Paní Petra Bauerová, nar. 18.11. – 25 let; paní Karin Czernayová, nar. 16.11 – 43 rokú; paní Dita Engelmanová, nar. 21.11. – 27 rokú; paní Erika Fišová, nar. 26.11. – 76 rokú; paní Anna Hanusová, nar. 28.11. – 76 rokú, paní Inessa Janíčková, nar. 14.11. – 77 rokú; paní Hana Kurfürstová, nar. 8.11. – 73 rokú; pan Vladimír Látal, nar. 21.11. – 45 rokú; pan Martin Mayer, nar. 3.11. – 25 rokú; pan Jan Pelíšek, nar. 2.11. – 24 rokú; pan Igor Rival, nar. 2.11. – 94 rokú; paní Alexandra Strnadová, nar. 10.11. – 57 rokú; paní Eva Zikmundová, nar. 7.11. – 49 rokú a paní Edita Zlatohlávková, nar. 29.11. – 85 rokú. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V měsíci **listopadu** oslaví narozeniny naši členové: pan Adolf Grosz, nar. 12.11. – 74 let; pan Viktor Tyrpak, nar. 19.11. – 19 let; paní Andrea Klímová, nar. 20.11. – 25 let a pan Jan David Reitschläger, nar. 24.11. – 33 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme **novembrovým** oslávencom, sú to: pani Eva Levická z Humenného, nar. 12.11. – 80 rokov; pani Edita Nováková, nar. 27.11. – 80 rokov a pán

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

Herman Weinberger, nar. 8.11. – 79 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

Blahopřejeme panu Ladislavu Obereignerovi, který se dne 12.11. dožívá 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO MICHALOVCE

Dňa 6. 9. 2006 sme sa v Košiciach za širokej účasti súvercov a známých rozlúčili s naším predsedom, pánom Eugenom Haberom. Posledných 25 rokov viedol našu malú obec, bol nám pomocníkom, radcom a predovšetkým vzorom milujúceho človeka, konajúceho dobré skutky. Ďakujeme za milú spomienku.

Členovia obce, syn a dcéra s rodinou

ŽO OLOMOUC

V měsíci **listopadu** oslaví narozeniny tito členové ŽO Olomouc: paní prof. PhDr. Ingeborg Fialová, nar. 17.11. – 45 let; paní Dagmar Janoušková, nar. 26.11. – 53 let a paní Doňa Šalomonová, nar. 28.11. – 81 let. Blahopřejeme!

ŽO OSTRAVA

V **listopadu** oslavují: pan Ing. Petr Madrý, nar. 5.11. – 50 let; paní Erika Markovičová, nar. 15.11. – 56 let; paní Jiřina Garajová, nar. 29.11. – 65 let a paní Eva Dindová, nar. 29.11. – 74 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

Životní jubileum v **listopadu** oslaví: pan Norbert Theo Auerbach, nar. 4.11. – 84 let; paní Frída Bryndová, nar. 1.11. – 92 let; pan prof. PhDr. Jiří Franěk, nar. 24.11. – 84 let; pan Jaromír Freund, nar. 8.11. – 85 let; pan prof. PhDr. Gajan Koluman, nar. 7.11. – 88 let; pan Vilém Gross, nar. 25.11. – 75 let; paní Ely Jermářová, nar. 19.11. – 85 let; paní Štefanie Lorándová, nar. 22.11. – 87 let; paní Hana Pavlů, nar. 8.11. – 85 let; pan Ladislav Porjes, nar. 21.11. – 85 let; paní dr.

Liselotte Teltscherová, nar. 18.11. – 85 let a paní Anna Tučková, nar. 27.11. – 83 let. Paní PhMr. Edita Kolárová oslavila 26. října 85. narozeniny. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **november** oslávia svoje narodeniny: Pani Ági Fränklová, nar. 16.11 – 60 rokov a pán Mgr. Štefan Havaš, nar. 18.11 – 75 rokov. Oslávencom srdečne blahoželáme. *Ad mea vesrim šana!*

ŽNO RÍMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **november** majú sviatok narodenin tito členovia: pán František Malík, nar. 1.11. – 21 rokov; pán MUDr. Július Lukáč, nar. 2.11. – 69 rokov a pani Viera Malíková, nar. 28.11. – 47 rokov. Prajeme týmto našim členom pevné zdravie, veľa šťastia, pohody a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

Dne 13. října 2006 zemřel ve věku 55 let člen ŽO Teplice pan ing. Karel Beck

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

Židovská obec přeje hodně zdraví a osobní pohody k narozeninám Kateřině Krnové, Růženě Klimentové a Christině Kranškopfové. *Ad mea veesrim šana!*

BLAHOPŘÁNÍ DO KANADY

Dne 23. října se dožil 80 let pražský rodák pan Ivo Moravčík, profesor emeritus ekonomie na univerzitě v Edmontonu. V roce 1948 odešel do exilu, zájem o svou vlast a původ však nikdy neztratil. Milý pane profesore, *ad mea veesrim šana!* *red.*

VANDALOVÉ V ŽAMBERKU

Pravděpodobně v průběhu víkendu 21. až 22. 10. 2006 došlo k vandalskému poškození náhrobků na židovském hřbitově v Žamberku. Bylo poraženo 52 zejména novodobých náhrobků, z nichž 48 bylo jenom povaleno (jednotlivé díly byly rozpojeny v původních místech spojů) a 4 byly po pádu mnohočetně rozlámány. Ničení vandalů padly za obětí celé řady. Nejstarší poničený náhrobek je z roku 1861, nejpočetnější skupinu poškozených náhrobků tvoří poslední čtvrtina 19. století, zhruba 20 náhrobků je z 20. století. Věc má v šetření policie ČR, předběžná škoda je odhadována na ca 100–150 tisíc Kč. Jedná se o nejrozsáhlejší poválečnou devastaci žamberského hřbitova.

I ŽIDÉ JSOU UPRCHLÍCI

Koncem října byla zahájena kampaň, jejímž cílem je uznat Židy, kteří museli odejít z arabských zemí, jako uprchlíky. „Svět vidí situaci palestinských uprchlíků. Aniž bychom chtěli jejich osud zlehčovat, žádáme, aby i Židé z arabských zemí byli uznáni jako oběti blízkovýchodního konfliktu,“ řekl Stanley Urman, předseda americké společnosti Spravedlnost pro Židy z arabských zemí (JJAC). JJAC shromažďuje svědectví lidí, kteří museli kvůli perzekuci a protizidovským násilnostem způsobeným arabským nacionalismem opustit své domovy. Odhaduje se, že od roku 1948, kdy byl založen Stát Izrael, takto z Egypta, Iráku, Libye, Sýrie, Libanonu a Jemenu a dalších arabských zemí uprchlo na 900 000 Židů. Asi 600 000 našlo nový domov v Izraeli, ostatní v Británii, Francii, USA. V rodných zemích zanechali majetek (jehož hodnota se pohybuje okolo 100 miliard dolarů), který zkonfiskovaly místní vlády.

POLSKÁ KANDIDÁTKA NA NOBELOVU CENU

Polský prezident navštívil v říjnu Izrael a při této příležitosti oznámil, že uvažuje o tom, že jako kandidátku na udělení Nobelovy ceny míru navrhne Irenu Sendlerowou. Tato šestadevadesátiletá polská katolička za 2. sv. války v rámci činnosti polského podzemního hnutí Żegota pašovala děti z varšavského ghetta a předávala je polským rodinám a do klášterů. Do uzavřené židovské části města směla vstoupit jako zdravotnice. Celkem se jí tak podařilo zachránit na 2000 dětí.

MORÁLNÍ ZÁVAZEK

UNAIDS, organizace při OSN zabývající se bojem s nemocí AIDS, vybrala jako modelový vzdělávací program pro potírání choroby projekt, který vznikl v Jeruzalémě a má název JAIP. Program se zabývá šířením informací o AIDS na školách, vojenských základnách a kasárnách, mezi imigranty a mezi mladými lidmi, kteří opustili školy. Předsedkyně JAIP prohlásila, že Izrael se musí touto nemocí zabývat velmi vážně a „že to je jeho morální závazek“, aby mohl pomáhat i ostatním státům, především v Africe. O pomoc byl JAIP požádán i v zemích mimo černý kontinent, například v Brazílii, Argentíně, Rusku, v Německu či Kazachstánu.

MUZEUM TOLERANCE V JERUZALÉMĚ

Původně mělo jeruzalémské Muzeum tolerance symbolizovat podporu myšlenky vzájemného soužití Židů, křesťanů a muslimů ve Svatém městě. Jeho stavbu iniciovalo Středisko Simona Wiesenthala, architektonický návrh vytvořil Frank Gehry, donátoři na něj celkem věnovali přes 100 milionů dolarů a jeruzalémská radnice parcelu ve středu města. Problém nastal v okamžiku, kdy se

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mříž z Cikánovy synagogy. Foto ŽMP.

zjistilo, že před rokem 1948 bylo místo používáno jako muslimský hřbitov, a že se tedy v půdě nacházejí lidské ostatky. V současné době je stavba muzea zastavena: řeší se žaloba, kterou podaly společnost Al-Aksá a Izraelské islámské hnutí. Zatím odmítají kompromis, který navrhlo Wiesenthalovo centrum – přesunout hroby a ostatky, vytvořit památník připomínající bývalý hřbitov a zrestaurovat náhrobky, které mohou na parcele zůstat.

DEMONSTRACE V BERNU

V sobotu 30. září se na Spolkovém náměstí v Bernu konala demonstrace solidarity a přátelství křesťanů s Izraelem. Švýcaři se tak rozhodli zareagovat na protiizraelskou politiku ministryně Micheline Calmy-Reyové i na běžné očerňování Izraele ve sdělovacích prostředcích. Shromáždění se zúčastnily asi tři tisíce lidí, což je na švýcarské poměry překvapivě mnoho.

ZEMŘEL RABÍN ALEXANDRU SAFRAN

Ve věku 95 let zemřel v Ženevě bývalý vrchní rumunský rabín Alexander Safran. Za války se snažil zabránit deportacím rumunských Židů do táborů smrti tím, že pomáhal vytvořit podzemní židovskou radu s kontakty na královskou rodinu, rumunské církevní hodnostáře a na Vatikán. Tato organizace vznikla po prosinci 1941, kdy ru-

munské úřady rozpustily všechny židovské společnosti. Rada se snažila také o pomoc Židům deportovaným do Podněstří. Po válce Safran odmítl spolupracovat s komunistickými úřady a roku 1947 emigroval do Švýcarska. O rok později se stal vrchním rabinem v Ženevě, současně přednášel filosofii na tamější univerzitě.

ČTENÁŘI ZVOLILI FOERA

Cenu amerických čtenářů za nejlepší židovskou knihu desetiletí získal Jonathan Safran Foer a jeho dílo *Naprostu osvětleno* (česky vyšlo roku 2005). Soutěž je zajímavá tím, že čtenáři hlasují on-line na adrese JBooks.com, a účastní se jí tedy hlavně mladí lidé. Foer v knize zachycuje svou cestu na Ukrajinu a pokus vyhledat ženu, která pomohla jeho dědečkovi utéct do USA. Současně ovšem zachycuje historii ukrajinského štetlu, odkud pocházeli jeho předkové, a tragický osud zdejších židovských obyvatel za války. Kniha má několik dějových rovin a američtí čtenáři zřejmě ocenili její vtip a promyšlenou kompozici.

BEZE JMÉNA

Argentinské archeologické muzeum v Chilvilcoy, které leží více než sto kilometrů od Buenos Aires, bylo otevřeno roku 1973 jako Menghinovo archeologické muzeum. Letos v září muselo být na základě rozhodnutí místních zákonodárců vypuštěno z jeho názvu jméno Menghin. Proč? Archeolog Oswald Menghin se narodil roku 1888 v Rakousku, během nacistické okupace byl šéfem vídeňského prehistorického ústavu a po určitou dobu dokonce ministrem školství. Ve funkci byl politicky zodpovědný za to, že rakouské vysoké školy museli opustit židovští studenti a profesori. Patřil například k signatářům listu, kterým byl z vídeňské univerzity vyloučen profesor Sigmund Freud. Roku 1948 se Menghin přistěhoval do Argentiny, působil na univerzitě v Buenos Aires, zemřel roku 1973. am

רוש חודש ירחון חדש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz
Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz
Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Rozšiřuje a objednávkou vyřizuje: Mediaservis s.r.o. Abocentrum, Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, e-mail: abocentrum@mediaservis.cz; tel.: 541 233 232; reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. listopadu 2006. **Cena 15 Kč.**